

Evaluatie experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB)

Meting 2019

2B MBO

Evaluatie experiment ‘beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl’ (GLBB)

Meting 2019

Consortium 2B MBO

Aan de totstandkoming van deze rapportage is een bijdrage geleverd door:
Erik Keppels, Maarten Wolbers (allen KBA Nijmegen),
Joris Cuppen, Bas Kurver, Marije van Essen (allen ResearchNed)

KBA Nijmegen
Professor Molkenboerstraat 9
6524 RN Nijmegen
Tel. 024- 382 32 40 / info@kbanijmegen.nl

ResearchNed
Nassausingel 4
6511 EV Nijmegen
Tel. 024-3594488 / info@researchned.nl

Evaluatie experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB)

Meting 2019. Consortium 2B MBO

978-94-92743-18-3
NUR 840

Foto omslag: ©lisafx - Can Stock Photo Inc.

© 2019 KBA Nijmegen | ResearchNed

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen. No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie van twee beleidsinterventies in het MBO: inwerkingtreding wet 'Doelmatige leerwegen' en herziening kwalificatiestructuur.

NRO-projectnummer: 405-15-425

Inhoud

Managementsamenvatting	1
<i>Hoofdstuk 1</i> Inleiding	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Onderzoeksvragen	2
1.3 Conceptueel kader	2
1.4 Onderzoeksaanpak 3-meting	7
<i>Hoofdstuk 2</i> Deelnemende instellingen en opleidingen	9
2.1 Gestarte experimenten tot en met schooljaar 2017/18	9
2.2 Deelnemende studenten	12
2.3 Typologie GLBB-opleidingen	14
<i>Hoofdstuk 3</i> Niet-deelnemende instellingen en opleidingen	17
3.1 Kwantitatieve analyse GLBB-achtige trajecten	17
3.2 Kwalitatieve analyse GLBB-achtige trajecten	21
<i>Hoofdstuk 4</i> Kwantitatieve effectanalyse	27
4.1 Onderzoeksdesign	27
4.2 Uitkomsten effectanalyse	28
<i>Hoofdstuk 5</i> Samenvatting en conclusies	33
Bijlagen	41

Managementsamenvatting

Het experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB) is in schooljaar 2015/16 van start gegaan. Met het experiment krijgen deelnemers in het eerste leerjaar onderwijs in de bol en in het laatste leerjaar in de bbl. Het is aan de instelling of de mogelijk tussenliggende leerjaren worden gevolgd in de bol dan wel de bbl. Een instelling die met een opleiding mee wil doen aan het experiment dient hiervoor een aanvraag in. In principe komen alle opleidingen op niveau 2, 3 en 4 voor deelname in aanmerking. Een instelling kan niet meer dan tien opleidingen in de gecombineerde leerweg aanbieden. Gelijk met de aanvraag levert de instelling een samenwerkingsovereenkomst met het leerbedrijf of de leerbedrijven aan. De samenwerkingsovereenkomst dient een garantie te bevatten van een praktijkplaats voor alle deelnemers aan de gecombineerde opleiding tegen een marktconforme beloning.

Het consortium KBA Nijmegen en ResearchNed (2B MBO) voert in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) de meerjarige evaluatie van het experiment GLBB uit. De evaluatie is in 2016 gestart en loopt door tot in 2021, en brengt de (voortgang van de) implementatie van het experiment in beeld alsook in welke mate de beoogde effecten optreden. In 2016 is de stand van zaken bij aanvang van het experiment GLBB geschetst aan de hand van een 0-meting. Daarin zijn het kader en de opzet van het onderzoek gepresenteerd. In 2017 is de 1-meting gepubliceerd, waarin is gefocust op het schooljaar 2015/16 en meer specifiek op wie aan het experiment GLBB deelnemen en waarom zij deelnemen, en op de implementatie en organisatie van de GLBB. In 2017 zijn de uitkomsten van de 2-meting gepresenteerd (focus op het schooljaar 2016/17), waarbij enerzijds is ingezoomd op de deelnemende instellingen en studenten van het experiment en anderzijds een kwantitatieve verkenning naar GLBB-achtige trajecten is uitgevoerd (trajecten zoals de GLBB, maar die niet aan het experiment deelnemen). De onderhavige rapportage bevat uitkomsten van de 3-meting, waarin onder meer de aan het GLBB-experiment deelnemende instellingen/opleidingen uiteengezet zijn (ditmaal met focus op de actieve opleidingen tot en met schooljaar 2017/18) en tevens de bevindingen van een nadere kwantitatieve en kwalitatieve verkenning van GLBB-achtige trajecten zijn gepresenteerd.

Ten behoeve van een start in de schooljaren 2015/16, 2016/17 en 2017/18 zijn respectievelijk 26, 15 en 5 aanvragen goedgekeurd door de Minister van OCW. Van deze 46 opleidingen zijn tot en met schooljaar 2017/18 in totaal 39 opleidingen gestart met de gecombineerde leerweg bol-bbl, waarvan twee inmiddels zijn gestopt. Zeven opleidingen zijn in het geheel niet gestart, vanwege een te geringe instroom van studenten. Ondanks herhaalde pogingen om aanvullende data over het aantal deelnemende studenten in de GLBB-opleidingen te krijgen, laten de DUO-data nog steeds een onvolledig beeld zien. In de vorige meting is de instroom voor schooljaar 2015/16 geschat op circa 200 tot 250 studenten en voor schooljaar 2016/17 op circa 300. Gezien de geringe toename van het aantal deelnemende opleidingen in 2017/18 zal het aantal instromende studenten beperkt zijn toegenomen. De jaarlijkse instroom in GLBB-opleidingen lijkt onder de 500 studenten te liggen.

De definitie van de in deze evaluatie genoemde "GLBB-achtige trajecten" is als volgt bepaald: *een GLBB-achtig traject is een opleiding bij een instelling waarvan in totaal minimaal tien studenten*

van een instroomcohort na het eerste of tweede leerjaar switcht van de bol naar de bbl in dezelfde opleiding op hetzelfde niveau. In deze studie is uit de DUO-data geanalyseerd – met instroomcohort 2015/16 als voorbeeld – dat 768 studenten in GLBB-achtige trajecten switchen van bol naar bbl na het eerste of tweede leerjaar, op een totaal van circa 120.000 studenten die in 2015/16 starten in de bol. Het aantal van 768 studenten in GLBB-achtige trajecten is een onderschatting, onder meer vanwege de gehanteerde grenswaarde van tien studenten die per opleiding van een mbo-instelling van de bol naar de bbl switchen. Kleine opleidingen komen daardoor niet aan de oppervlakte. Duidelijk is dat het aantal leerwegswitchende studenten in GLBB-achtige trajecten enkele malen groter is dan het aantal studenten in het experiment.

GLBB-achtige trajecten komen geconcentreerd voor in een aantal (clusters van) opleidingen. Het betreft voornamelijk de opleidingsclusters:

- Haarverzorging (opleidingen Kapper (2) en Allround kapper (3));
- Keuken/Bediening (opleidingen Kok (2), Zelfstandig werkend kok (3), Zelfstandig werkend gastheer (3));
- Verzorging en verpleging (opleidingen Verzorgende-IG (3), Mbo-Verpleegkundige (4));
- Timmeren (opleidingen Timmerman (2), Allround timmerman (3));
- Voertuigen en mobiele werktuigen (opleiding Autotechnicus (2)).

Op basis van gevoerde gesprekken door de jaren heen met zowel opleidingsmanagers van experimentopleidingen als van GLBB-achtige trajecten blijkt de combinatie bol-bbl vooral nut te hebben voor een betere inzetbaarheid van deelnemers in het leerbedrijf (door ze vooraf meer kennis en vaardigheden mee te geven) en daarmee voor een verbeterde toegankelijkheid (passend bij kenmerken van bepaalde studenten, zoals havisten/vwo'ers met afgebroken studie, vakvreemde instroom vanuit vmbo, entree/vmbo-b met slechte werkattitude, herintreders).

Effecten van GLBB in termen van hogere onderwijskwaliteit, efficiëntere leerloopbanen dan wel beter arbeidsmarktperspectief zijn door middel van kwantitatieve effectanalyse moeilijk op te sporen. Onder meer omdat de experimentgroep moeilijk te definiëren is, vanwege de gebrekkige registratie en het daardoor niet volledig kunnen benutten van de mogelijkheden met BRON-data. Maar ook omdat een echt passende controlegroep ontbreekt. Daarnaast is het ook de vraag of het zinvol is om naar genoemde effecten te kijken. Zowel bij GLBB-opleidingen en GLBB-achtige trajecten geven betrokkenen aan dat deze potentiële effecten niet de beweegredenen of beoogde effecten zijn voor het aanbieden van de combinatie bol-bbl.

Hoewel de combinatie bol-bbl op basis van bevindingen uit kwalitatief onderzoek *nut* heeft voor (specifieke) studenten en bedrijven en de behoefte om studenten in een combinatie bol-bbl op te leiden groter is dan de relatief geringe deelname aan het experiment doet vermoeden, staat niet op voorhand vast dat er *noodzaak* is om de gecombineerde leerweg bol-bbl formeel te verankeren in de wet (immers, veel instellingen/opleidingen bieden de combinatie bol-bbl aan voor studenten zonder deel te nemen aan het experiment). Wettelijke verankering is in principe nodig, want volgens de wet is het niet toegestaan om een opleiding op te tuigen waarin vooraf al duidelijk is dat studenten groepsgewijs switchen van bol naar bbl tijdens de opleiding. Een individuele student kan echter ten aller tijde beslissen om van leerweg te switchen. De noodzaak voor wettelijke verankering wordt in de volgende meting nader verkend.

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Inleiding

In het schooljaar 2015/16 zijn de eerste mbo-instellingen van start gegaan met het experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB). Dit experiment is een uitwerking van het Techniekpact 2020 en is aangekondigd in de Kamerbrief 'Ruim baan voor vakmanschap' (mei 2014). Met het experiment krijgen studenten in het eerste leerjaar onderwijs in de bol en zijn zij in het laatste leerjaar aan de slag bij een bedrijf. Het is aan de instelling of de (eventueel aanwezige) tussenliggende leerjaren worden gevolgd in de bol dan wel de bbl. De samenwerkingsovereenkomst met de leerbedrijven die voorafgaand aan de start van de GLBB zijn aangeleverd, dient een garantie te bevatten van een praktijkplaats voor alle studenten in de gecombineerde opleiding tegen een marktconforme beloning. Een arbeidsovereenkomst is niet per se nodig. In het tweede deel van de opleiding komt de student niet meer in aanmerking voor een studiebeurs. De nieuwe opleiding verloopt budgettair neutraal. Deelnemende instellingen dienen per opleiding tweemaal tijdens de experimentperiode een uitgebreid verslag in te dienen over de gang van zaken in het experiment.

Het idee achter het experiment is dat de beroepsroute hiermee voor de student aantrekkelijker wordt en dat die aan bedrijven jongeren levert die beter beslagen ten ijs komen en meer kunnen leren op de werkvloer. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft de gecombineerde leerweg opgezet als een experiment en wil door middel van een monitor en evaluatie het experiment op de voet én over de jaren heen volgen.

Het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) heeft het consortium KBA Nijmegen en ResearchNed (2B MBO) de opdracht gegeven het experiment te monitoren en te evalueren. De uitvoering van de evaluatie focust op de voortgang van de implementatie van het experiment, in welke mate de beoogde effecten optreden, of, en zo ja, welke onbedoelde en ongewenste effecten optreden en hoe deze effecten ([on]bedoeld en [on]gewenst) verklaard kunnen worden.

In 2016 is de stand van zaken bij aanvang van het experiment GLBB geschetst aan de hand van een 0-meting. In de 0-meting is de studentpopulatie beschreven en zijn het kader en de opzet van het onderzoek gepresenteerd. In 2017 is de 1-meting gepubliceerd, waarin is gefocust op het schooljaar 2015/16 en meer specifiek op wie aan het experiment GLBB deelnemen en waarom zij deelnemen, en op de implementatie en organisatie van de GLBB. Daarnaast is het eerste cohort studenten in hun overstap naar het tweede leerjaar gevolgd en zijn zodoende uitval en switch in het eerste leerjaar vastgesteld. In 2017 zijn de uitkomsten van de 2-meting gepresenteerd. De focus van de 2-meting ligt op het schooljaar 2016/17, waarbij enerzijds is ingezoomd op de deelnemende instellingen en studenten van het experiment en anderzijds een kwantitatieve verkenning naar GLBB-achtige trajecten is uitgevoerd. Met GLBB-achtige trajecten worden opleidingen bedoeld waarin meerdere studenten switchen van leerweg, maar waarbij de betreffende opleiding niet deelneemt aan het GLBB-experiment.

De onderhavige rapportage bevat uitkomsten van de 3-meting. Zoals vertrouwd tonen we eerst de aan het GLBB-experiment deelnemende instellingen/opleidingen, ditmaal met focus op de actieve opleidingen in schooljaar 2017/18, en typeren we de opleidingen (hoofdstuk 2). Vervolgens worden de GLBB-achtige trajecten nader verkend en getypeerd (hoofdstuk 3), waarna een analyse van het studiesucces van GLBB-opleidingen en controlegroepen wordt gepresenteerd (hoofdstuk 4). De rapportage sluit af met conclusies (hoofdstuk 5).

Net als in de eerdere metingen worden eerst de onderzoeksvragen en het onderzoekskader inclusief de daaruit afgeleide beleidstheorie weergegeven.

1.2 Onderzoeksvragen

De gecombineerde leerweg is een nieuwe loot aan de stam en is een vernieuwing in het mbo, waarmee een extra keuzemogelijkheid wordt gecreëerd. Het experiment met de gecombineerde leerweg wordt gemonitord en geëvalueerd. De vraagstelling van deze monitor en evaluatie is als volgt (de vierde onderzoeksvraag wordt in het laatste jaar van de evaluatie beantwoord):

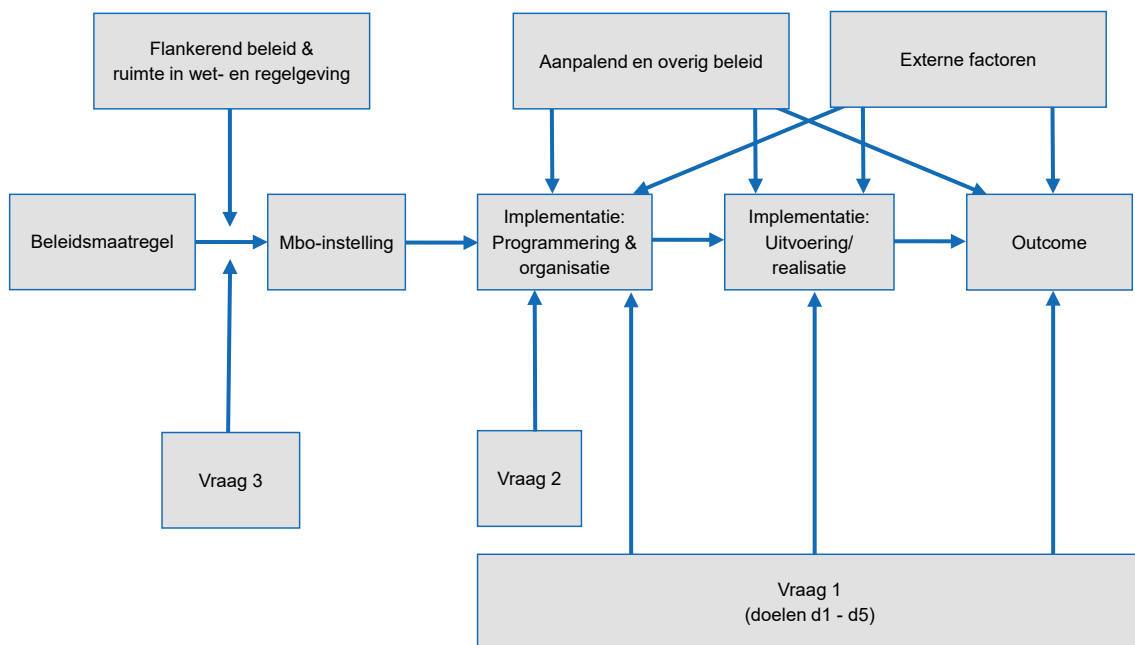
1. *Wat zijn de opbrengsten van het experiment in termen van de gestelde doelen (d1-d5)?*
  - betere inzetbaarheid van studenten in het leerbedrijf door ze meer kennis en (praktische) vaardigheden mee te geven (d1);
  - bijdragen aan een 'leven lang leren' door herintreders op de instelling eerst theoretisch bij te scholen in het bol-deel van de opleiding (d2);
  - het verbeteren van de kwaliteit en de toegankelijkheid van het beroepsonderwijs door een andere/betere balans tussen de theoretische en praktische voorbereiding op het beroep (d3);
  - het realiseren van een groter aanbod aan praktijkplaatsen (d4);
  - het verbeteren van de doelmatigheid van het onderwijs door een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt (d5).
2. *Hoe wordt de GLBB ingericht en wat is daarin succesvol en wat niet?*
3. *Wat is de bijdrage van het beleid (ruimte in wet- en regelgeving) aan de opbrengsten?*
4. *Of en hoe kan een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd?*

1.3 Conceptueel kader

In de monitor/evaluatie wordt onderzocht hoe, en in welke mate de beleidsmaatregelen bijdragen aan het bereiken van de doelen. Ten behoeve van de monitor en evaluatie van het experiment GLBB wordt het hierna gepresenteerde conceptuele kader voor de achterliggende beleidstheorie benut. De gedachte achter het kader is als volgt (zie bovenste deel van onderstaand schema). De beleidsmaatregelen leiden (met inbegrip van eventueel aanwezig/benut flankerend overheidsbeleid en geboden/benutte ruimte in wet- en regelgeving) tot besluitvorming in de mbo-instellingen. Vervolgens worden de maatregelen geïmplementeerd. Dit leidt tot aanpassingen van de programmering en de organisatie, en daarmee van de uitvoering en realisatie van het onderwijs in de instelling. Gerealiseerde voorziene en eventuele onvoorziene effecten vormen de 'outcome'.

Het kader gaat ervan uit dat ook ander aanpalend beleid (zoals Taal- en rekenbeleid, Kwaliteitsafspraken mbo, Passend Onderwijs) en externe factoren (zoals de economische conjunctuur) de diverse schakels en relaties in de keten kunnen beïnvloeden.

Het onderste deel van het schema geeft de relatie tussen het kader en de onderzoeksvragen weer. De vierde onderzoeksvraag (of en hoe een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB kan worden verankerd) is niet in het schema opgenomen. Het is een eigenstandige vraag die in het laatste jaar van het onderzoek – op basis van de uitkomsten uit de evaluatie GLBB en van een aantal aanvullende diepte-interviews – wordt beantwoord.

Voor het experiment gecombineerde leerwegen is hieronder aangegeven wat volgens de beleidstheorie in de implementatie moet gebeuren, tot welke resultaten dit moet leiden en wat het uiteindelijke effect (outcome) moet zijn. De vijf – in de vorige paragraaf benoemde – doelen komen hierin terug. In de kwantitatieve evaluatie wordt de interveniërende rol van het implementatieproces niet zichtbaar, gezien het gebrek aan kwantitatieve gegevens daarover, maar dit wordt in de kwalitatieve evaluatie ondervangen door jaarlijks interviews af te nemen bij de onderwijsinstellingen (en leerbedrijven) die deelnemen aan het experiment GLBB. Daarmee kunnen we onderliggende mechanismen, maar ook eventuele onbedoelde effecten van de beleidsmaatregel vaststellen.

	Maatregel	Implementatie: programmering & organisatie	Implementatie: resultaten in de mbo-instelling	Outcome	Indicatoren
algemeen	GLBB	uitvoerbaarheid, organiseerbaarheid, inrichting/innovaties		kwaliteit GLBB t.o.v. reguliere bol en bbl	- algemeen oordeel/tevredenheid van instellingen, docenten, studenten, leerwerkbedrijven en werkgevers over de GLBB en reguliere bol en bbl (zijn het opstartproblemen of structurele problemen?)
d3	GLBB	andere balans tussen theoretische en praktische voorbereiding op de uitoefening van beroepen		hogere kwaliteit onderwijs: betere studieresultaten en/of minder uitval dan bij reguliere bol en/of bbl	- verdeling jaren bol- en bbl-deel GLBB-opleiding (<i>is reeds bekend</i>) - beoogde en werkelijke opleidingsduur GLBB en bol en bbl: bot, bpv, vrije ruimte (<i>OER, datacollectie instellingen</i>) - trend studieresultaten/studieduur/rendement en uitval GLBB en reguliere bol en bbl (<i>bestaande databases en registers</i>)
d3	GLBB (een extra opleidingsvariant met andere balans theorie-praktijk t.o.v. reguliere bol en bbl)	opzet GLBB: verdeling jaren bol- en bbl-deel	GLBB past beter bij bepaalde typen/groepen studenten	beter studieresultaten en minder uitval voor bepaalde typen/groepen studenten dan als zij reguliere bol en/of bbl hadden gevolgd	- verdeling jaren bol- en bbl-deel GLBB-opleiding (<i>is reeds bekend</i>) - typen/groepen studenten waarvoor GLBB een meer passende opleidingsvariant is dan bol en bbl (<i>datacollectie instellingen</i>) - oordeel of studieresultaten/studieduur/rendement en uitval GLBB-studenten gunstiger zijn dan als zij reguliere bol of bbl zouden hebben gevolgd (<i>datacollectie instellingen; indien mogelijk ook bestaande databases en registers</i>)

d3	GLBB			<p>beter toegankelijk onderwijs: hogere initiële instroom uit vmbo en havo bij instellingen/opleidingen met GLBB t.o.v. jaren voordat GLBB bestond</p>	<ul style="list-style-type: none"> - trend aantal instromers in de instellingen/opleidingen met GLBB vanuit vmbo en havo (<i>bestaande databases en registers</i>)
d5	GLBB	<p>intensieve samenwerking met bedrijfsleven, vernieuwende samenwerkingsverbanden</p>	<p>samenwerking met bedrijfsleven is geïntensiveerd</p>	<p>doelmatiger onderwijs: betere aansluiting op de arbeidsmarkt dan bij bol en/of bbl en versterkte diplomawaarde</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wijze waarop wordt samengewerkt bij ontwikkeling/programmering/organisatie van GLBB versus reguliere bol en bbl (<i>samenwerkingsovereenkomst, datacollectie instellingen, casestudies</i>) - oordeel over samenwerking GLBB versus bol/bbl (<i>datacollectie instellingen, casestudies</i>) - aandeel met betaald werk, aandeel met betaald werk op niveau (<i>bestaande databases en registers</i>)
d1	<p>GLBB (op een later moment in de opleiding naar het leerbedrijf t.o.v. reguliere bbl)</p>	<p>aantal jaren bol-deel voordat bbl-deel start</p>	<p>student start het bbl-deel met meer kennis en (praktische) vaardigheden die werkgevers als algemeen bekend veronderstellen op de werkvloer t.o.v. studenten die rechtstreeks van het vmbo komen en een bbl-opleiding volgen</p>	<p>tegemoet komen aan behoefte van werkgevers: studenten zijn beter inzetbaar bij het leerbedrijf in het tweede deel van de opleiding</p>	<ul style="list-style-type: none"> - verdeling jaren bol- en bbl-deel GLBB-opleiding (<i>niet vragen; is reeds bekend</i>) - mate waarin GLBB-student beschikt over basiskennis en -vaardigheden na afloop van bol-deel versus de mate waarin vmbo-gediplomeerde bij start bbl daarover beschikt (<i>casestudies</i>) - mate waarin GLBB-student vs. reguliere bbl-er inzetbaar is in leerbedrijf (<i>casestudies</i>)

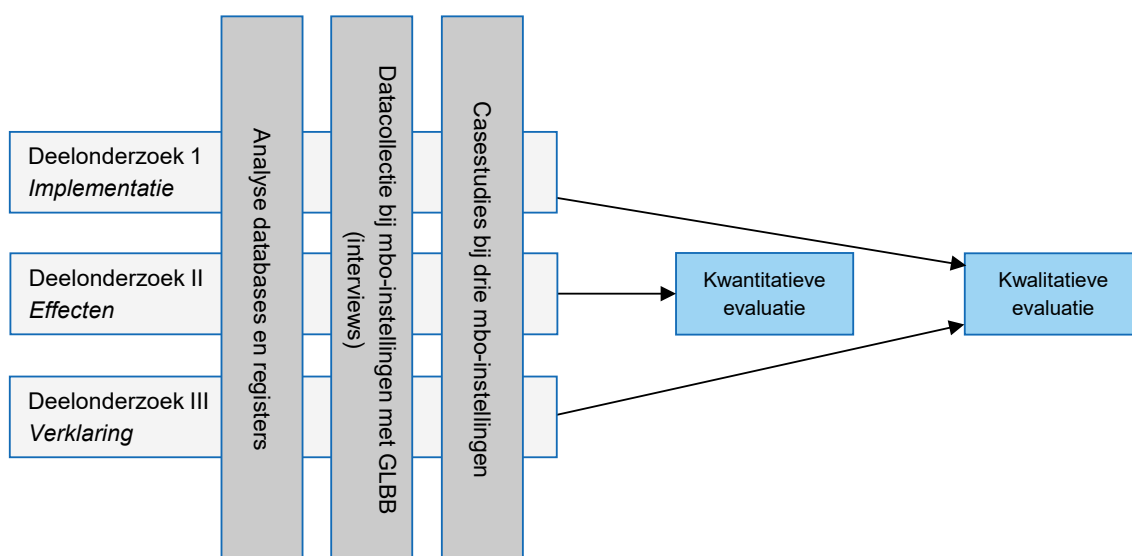

1.4 Onderzoeksaanpak 3-meting

Voor de evaluatie van het experiment GLBB geldt dat er via drie lijnen gegevens worden verzameld, namelijk door:

- analyse van bestaande databases en registers;
- datacollectie bij mbo-instellingen;
- casestudies bij mbo-instellingen.

Met de verzamelde gegevens worden het implementatieproces en de outcome (effecten) inzichtelijk gemaakt, en worden verklaringen gezocht voor de gevonden effecten. In de in de vorige paragraaf gepresenteerde beleidsreconstructie staat achter elk van de te gebruiken indicatoren (cursief) aangegeven uit welke dataverzameling deze zullen komen. Er zijn drie aparte deelonderzoeken opgetuigd (zie de figuur hieronder). Deelonderzoeken I en III – monitoring van de implementatie en een verdiepende en verklarende analyse voor de gevonden effecten – vormen gezamenlijk de *kwalitatieve evaluatie*. Deelonderzoek II – de effectanalyse – is een voornamelijk *kwantitatieve evaluatie*.

Omdat in de vorige meting aannemelijk is gemaakt dat de totale groepsgewijze switch van bol naar bbl (binnen dezelfde opleiding op hetzelfde niveau) buiten het experiment meerdere malen groter is dan die binnen het GLBB-experiment, is besloten de gegevensverzameling voor de 3-meting op beide groepen toe te spitsen. Daardoor zijn de drie lijnen van gegevensverzameling op een aangepaste wijze ingevuld ten opzichte van de 1- en 2-meting.

Ad a.) Analyse van bestaande data en registers

Vanuit DUO zijn inschrijvingsbestanden per studiejaar ontvangen, aangevuld met een door de instelling aangeleverde indicatie voor deelname aan het experiment op het individuele niveau. De instellingen zijn in 2018 nogmaals – ook voor oude cohorten – gevraagd deze indicatie voor deelname aan DUO door te geven, nadat in vorige metingen bleek dat de aan de onderzoekers geleverde cijfers onvolledig en voor een deel onjuist waren.

Per inschrijvingsbestand 'plakt' DUO daar op het individuele niveau gegevens over het vervolg van de onderwijsloopbaan aan vast, zodat ten behoeve van de evaluatie inzichtelijk is hoe individuele onderwijsloopbanen eruitzien.

De inschrijvingsbestanden van DUO zijn omgevormd om instroomcohorten te kunnen volgen. Het betreft hier voor de duidelijkheid niet alleen nieuwe instromers in het mbo, maar ook zij-instromers in het mbo (studenten die in het voorafgaande jaar een niet-verwante opleiding volgden) en studenten die na één of meerdere tussenjaren terugkeerden naar het mbo. De reden om tevens verwante opleidingen mee te nemen in dit onderzoek is om zo zuiver mogelijke controlegroepen aan te kunnen maken, zodat de studenten in de experimenten adequaat vergeleken kunnen worden met studenten in gelijksoortige opleidingen in de reguliere bol- of bbl-variant. Hierbij is ook rekening gehouden met de administratieve werkelijkheid. Drie zaken in het bijzonder zijn het benoemen waard: (1) crebo's zijn niet uniform voor alle mbo-instellingen: het komt voor dat dezelfde opleiding onder verscheidene crebo's wordt aangeboden (soms zelfs binnen dezelfde instelling), (2) voor verschillende niveaus kan dezelfde crebo worden gehanteerd, en (3) crebo's kunnen tussen jaren veranderen, terwijl het over dezelfde opleiding gaat.

De inschrijvingsbestanden van DUO zijn ten behoeve van onderhavige rapportage benut om de deelname aan GLBB-opleidingen en GLBB-achtige trajecten te tonen. Daarnaast zijn de bestanden benut om de leerloopbanen van studenten van GLBB-opleidingen te monitoren en te vergelijken met studenten uit geselecteerde controlegroepen.

Ad b.) Datacollectie bij mbo-instellingen

De datacollectie in de 1- en 2-meting omvatte per GLBB-opleiding een gesprek met de sleutelvertegenwoordiger van de mbo-instelling, inclusief bestudering en analyse van aanvraagdOCUMENTEN (aanvraagformulieren, samenwerkingsovereenkomsten, studiewijzers en OER, verkregen via DUO) en voortgangsverslagen. De informatie uit de gesprekken is neergelegd in een bondige schets per GLBB-opleiding en vervolgens teruggestuurd aan de sleutelvertegenwoordigers met de vraag om de juistheid te controleren, om actuele veranderingen aan te stippen en om de nadrukkelijke toestemming te verlenen voor gebruik van de schets in de rapportages van de evaluatie. De schets is benut om een typologie van de GLBB-opleidingen te kunnen maken. Uiteindelijk is in deze rapportage alleen de typologie uiteengezet en niet de achterliggende schetsen (vanwege de omvang).

Daarnaast zijn de – in 2017/18 – nieuw gestarte GLBB-opleidingen geïnterviewd.

Ad c.) Casestudies bij mbo-instellingen

Gezien de omvang van het aantal studenten in GLBB-achtige trajecten is besloten om de casestudy op deze trajecten te richten. Daartoe is allereerst de kwantitatieve verkenning uit de 2-meting nader geanalyseerd om te achterhalen bij welke instellingen/opleidingen deze trajecten veelvuldig voorkomen. Vervolgens heeft een telefonische belronde langs deze instellingen/opleidingen plaatsgevonden om verdiepende informatie te achterhalen vooral over de invulling van de trajecten, de redenen om de trajecten met een switch van bol naar bbl aan te bieden en de redenen om niet aan het experiment deel te nemen.

Hoofdstuk 2

Deelnemende instellingen en opleidingen

Het experiment GLBB is gestart op 1 augustus 2015 en eindigt op 31 juli 2021 en deelname is open voor alle opleidingen op niveau 2, 3 en 4. Een instelling kan echter niet meer dan tien opleidingen in de gecombineerde leerweg aanbieden. De eerste vier jaar van het experiment konden instellingen jaarlijks een aanvraag indienen. Onderstaand overzicht maakt duidelijk dat het inmiddels niet meer mogelijk is om nieuwe opleidingen aan te melden voor het GLBB-experiment.

Onderwijsprogramma	Laatste datum aanvraag	Start in schooljaar
Vierjarige opleiding	15 januari 2016	2016/17
Driejarige opleiding	15 januari 2017	2017/18
Tweejarige opleiding	15 januari 2018	2018/19

Eerder werd vanuit gegaan dat een startend cohort studenten de gelegenheid moet krijgen om de opleiding binnen de termijn van de regeling af te ronden (dus voor 31 juli 2021). Dat zou betekenen dat instellingen genoodzaakt zijn al vroeg te stoppen met het toelaten van nieuwe instromers in de opleiding. Het ministerie van OCW heeft gereageerd op de geuite zorg van instellingen en laten weten dat nieuwe deelnemers ingeschreven mogen worden tot en met schooljaar 2020/21. Indien de beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl niet gecontinueerd wordt, dan dienen de deelnemers met ingang van 1 augustus 2021 te worden overgeschreven naar een reguliere bol dan wel bbl-opleiding.

2.1 Gestarte experimenten tot en met schooljaar 2017/18

De minister van OCW heeft ten behoeve van de schooljaren 2015/16, 2016/17 en 2017/18 respectievelijk 26, 15 en 5 beschikkingen afgegeven voor opleidingen om te starten met een GLBB. Van deze 46 opleidingen met een beschikking zijn er tot en met schooljaar 2017/18 in totaal 39 gestart. De 39 in het experiment gestarte opleidingen zijn in tabel 2.1 weergegeven. De opleidingen waar één asterisk voorstaat zijn gestart in 2016/17, waar twee asterisken voorstaan zijn gestart in 2017/18 en de opleidingen zonder asterisk zijn gestart in 2015/16.

In de tabel staan enkele opleidingen met beschikking voor 2016/17 die in de vorige meting per abuis niet in de rapportage vermeld zijn. Het gaat om opleidingen die na een eerste afwijzing alsnog een beschikking gekregen, terwijl bij het onderzoeksteam destijds alleen de afwijzing bekend was.

De - in de tabel grijs gearceerde - opleidingen Mbo-Verpleegkundige van Leeuwenborgh en Middenkaderfunctionaris bouw van ROC Rivor zijn gestopt per 2016/17. De eerste omdat de opleiding niet passend bleek bij de specifieke eisen van het academisch ziekenhuis in Maastricht en de tweede vanwege gebrek aan instroom. Studenten die in het eerste jaar zijn gestart, kunnen de opleiding nog wel afmaken volgens de combinatie bol-bbl.

Tabel 2.1: GLBB-opleidingen actief in schooljaar 2017/18 (Bron: DUO)

Brin	Instelling	Naam opleiding	Crebo	Crebo actueel	Niveau	Duur opleiding	Opzet opleiding
25LH	ROC Midden NL	Kok	25180	25180	2	2 jaar	bol/bbl
25LH	ROC Midden NL	Zelfstandig werkend kok	25182	25182	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
25PV	Scalda	Timmerman	22010/94920	25128	2	2 jaar	bol/bbl
25PV	Scalda	Metselaar incl. casco lijm-werk	93901	25103	2	2 jaar	bol/bbl
25PV	Scalda	Metselaar incl. lichte scheidingswanden	93902		2	2 jaar	bol/bbl
25PL	Leeuwenborgh	Verzorgende IG	95530	25491	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
25PL	Leeuwenborgh	MBO-Verpleegkundige	95520		4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
04EU	Kop van NH	Technicus Middenkader engineering	94421	25297	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
25PZ	ROC v A'dam	Manager ondernemer café bar	90301	25185	4	4 jaar	bol/bol/bbl
25PZ	ROC v A'dam	Monteur Mechatronica	91080	25342	2	2 jaar	bol/bbl
30RM	ROC TOP	MBO-Verpleegkundige	95520	25480	4	4 jaar	bol/bbl/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Timmerman	94920	25128	2	2 jaar	bol/bbl
04CY	ROC Rivor	Allround timmerman nieuwbouw	94932	25118	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Allr. timmerman bouw- en werkplaats	94931		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Allround timmerman restauratie	94933		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Metselaar incl. casco en lijm	93901	25103	2	2 jaar	bol/bbl
04CY	ROC Rivor	Allr. metselaar herstel en restauratie	94822	25102	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Allround metselaar incl. nieuwe metseltechnieken	94821		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Allround metselaar aan- en verbouw	94823		3	3 jaar	bol/bbl/bbl
04CY	ROC Rivor	Middenkaderfunctionaris Bouw	94823		4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
20MQ	ROC Da Vinci	Middenkaderfunctionaris Bouw / Infra	94051/94052	25104/25105	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
*25LH	ROC Midden NL	Gastheer/-vrouw	25168	25168	2	2 jaar	bol/bbl
*04EU	Kop van NH	Ped. Medewerker Kinderopvang & Gespec.ped.medewerker	23183/25484 /25486	23183/25484 /25486	3/4	3 jaar	bol/bol/bbl
*27YU	ROC van Twente	Monteur Mechatronica	25342	25342	2	2 jaar	bol/bbl
*25LJ	ROC Ter AA	Middenkaderfunctionaris bouw	25104	25104	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
*25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische industriële installaties en systemen	25331	25331	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische installaties woning en utiliteit	25332	25332	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur woning	25347	25347	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur utiliteit	25348	25348	3	3 jaar	bol/bbl/bbl

Brin	Instelling	Naam opleiding	Crebo	Crebo actueel	Niveau	Duur opleiding	Opzet opleiding
*25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur dakbedekking	25349	25349	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*00GT	Albeda College	MBO-Verpleegkundige	23182	23182	4	4 jaar	bol/bol/bbl/bbl
*00GT	Albeda College	Verzorgende IG	23187	23187	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig Werkend Kok	25182	25182	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
*30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig Werkend Gastheer / Gastvrouw	25171	25171	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**25PW	Drenthe College	Verspaner	25302	25302	2	2 jaar	bol/bbl
**25PW	Drenthe College	Allround verspaner	25298	25298	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**25LT	Gilde Opleidingen	Verzorgende IG	25491	25491	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend gastheer/gastvrouw	25171	25171	3	3 jaar	bol/bbl/bbl
**27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend kok	25182	25182	3	3 jaar	bol/bbl/bbl

* Nieuw sinds schooljaar 2016/17; ** Nieuw sinds schooljaar 2017/18; overige GLBB-opleidingen zijn in 2015/16 gestart.

Zeven van de 46 opleidingen met een beschikking voor het GLBB-experiment zijn niet gestart in het experiment, met als voornaamste reden dat het aantal aangemelde studenten onvoldoende was om de opleiding te bekostigen. Deze zeven opleidingen zijn in tabel 2.2 weergegeven.

Tabel 2.2: Wel beschikking, niet actief in schooljaar 2017/18

Brin	Instelling	Naam opleiding	Crebo	Crebo actueel	Niveau	Duur opleiding	Opzet opleiding
28DE	ROC de Leijgraaf	Kok	90760		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Monteur Elektrotechnische installaties	94271		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Monteur werktuigkundige installaties	94272		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Timmerman	94920		2	2 jaar	bol/bbl
30RR	MBO Amersfoort	Schilderen	91450		2	2 jaar	bol/bbl
*25LH	ROC Midden NL	Gespecialiseerd pedagogisch medewerker	25484	25484	3	3 jaar	bol/bol/bbl
*25LH	ROC Midden NL	Pedagogisch werker kinderopvang	25486	25486	3	3 jaar	bol/bol/bbl

* Beschikking voor schooljaar 2016/17; ** Beschikking voor schooljaar 2017/18; overig met beschikking voor 2015/16.

Naast de 46 toegekende aanvragen zijn er ook 19 aanvragen om diverse redenen niet toegekend.

2.2 Deelnemende studenten

Tabel 2.3 geeft het aantal studenten weer in de GLBB-opleidingen. Verwante crebo's bij dezelfde instelling zijn geclusterd, zoals de drie crebo's van Rivor die allen naar de opleiding Allround metselaar verwijzen. Daardoor zijn er minder rijen in tabel 2.3 dan in tabel 2.1. Tabel 2.3 laat met de geel gearceerde rijen zien dat van diverse GLBB-opleidingen in de DUO-data onbekend is hoeveel studenten deelnemen.

De exacte instroom is lastig te bepalen vanuit de onvolledige registratie in DUO. In het eerste jaar is het aantal van 191 instromers niet volledig, de totale instroom zal tussen de 200 en 250 studenten bedragen. In de vorige meting is de instroom voor schooljaar 2016/17 geschat op circa 300 studenten. Gezien de geringe toename van het aantal deelnemende opleidingen in 2017/18 zal het aantal instromende studenten beperkt zijn toegenomen. Het lijkt erop dat de totale jaarlijkse instroom onder de 500 studenten blijft.

Tabel 2.3: Deelnemende studenten per GLBB-opleiding (Bron: DUO)

Brin	Instelling	Naam opleiding	Niveau	Studenten 2015/16	Studenten 2016/17	Studenten 2017/18
25LH	ROC Midden NL	Kok	2	19	18	9
25LH	ROC Midden NL	Zelfstandig werkend kok	3	15	19	15
25PV	Scalda	Timmerman	2	17	6	9
25PV	Scalda	Metselaar	2	3	1	0
25PL	Leeuwenborgh	Verzorgende IG	3	20	2	11
*25PL	Leeuwenborgh	Mbo-Verpleegkundige	4	17	13	13
04EU	Kop van NH	Technicus engineering	4	15	13	13
25PZ	ROC v A'dam	Meewerkend horeca ondernemer	4	47	90	131
25PZ	ROC v A'dam	Monteur mechatronica	2	23	20	0
30RM	ROC TOP	Mbo-Verpleegkundige	4	15	34	29
04CY	ROC Rivor	Timmerman	2	0	11	4
04CY	ROC Rivor	Allround timmerman	3	0	5	1
04CY	ROC Rivor	Metselaar				
04CY	ROC Rivor	Allround metselaar				
04CY	ROC Rivor	Middenkaderfunctionaris Bouw				
20MQ	ROC Da Vinci	Middenkaderfunctionaris Bouw / Infra				
25LH	ROC Midden NL	Gastheer/-vrouw	2	0	16	11
04EU	Kop van NH	Ped. Medewerker Kinderopvang & Gespec.ped.medewerker				
27YU	ROC van Twente	Monteur mechatronica	2	0	28	23
25LJ	ROC Ter AA	Middenkaderfunctionaris Bouw	4	0	25	21
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische industriële installaties en systemen				
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische installaties woning en utiliteit				
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur woning				
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur utiliteit				
25LZ	ROC Tilburg	Eerste monteur dakbedekking				
00GT	Albeda College	MBO-Verpleegkundige				
00GT	Albeda College	Verzorgende IG				
30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig werkend kok	3	0	22	16
30RR	MBO Amersfoort	Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw	3	0	13	9
25PW	Drenthe College	Verspaner	2	0	0	3
25PW	Drenthe College	Allround verspaner	3	0	0	10
25LT	Gilde Opleidingen	Verzorgende IG				
27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw	3	0	0	17
27YU	ROC van Twente	Zelfstandig werkend kok	3	0	0	43
				191	336	388

* Leeuwenborgh is gestopt met het aanbieden van de opleiding volgens de GLBB, maar studenten van het eerste cohort maken de opleiding nog wel af in de GLBB. Vandaar dat er ook in 2016/17 en 2018/19 deelnemers in de GLBB zijn.

2.3 Typologie GLBB-opleidingen

De GLBB-opleidingen zijn divers van aard. Om de diversiteit te tonen is per GLBB-opleiding een schets gemaakt met daarin informatie over de volgende kenmerkende aspecten.

- Kerngegevens van de opleiding in de titel: naam opleiding, crebonummer & opzet GLBB, mbo-instelling & samenwerkend leerbedrijf.
- Aantal instromers en garant gestelde praktijkplaatsen 2015/16 en 2016/17.
- Typen instromers: % VO-uitstroom, % mbo-zijinstroom, % herintreders (percentage is van het totaal aantal instromers van 2015/16 en 2016/17 opgeteld).
- Leeftijd van instromers: % <20, % 20-30, % 30+ (percentage is van het totaal aantal instromers van 2015/16 en 2016/17 opgeteld).
- Of er van dezelfde opleiding als de GLBB momenteel ook een actieve reguliere bol en/of bbl wordt aangeboden.
- Indien de reguliere bol dan wel bbl niet wordt aangeboden: of de GLBB deze heeft vervangen.
- Meest relevante motieven instellingen/bedrijven voor deelname aan experiment (andere motieven kunnen ook spelen, maar genoemde motieven zijn in de interviews als het meest relevant aangeduid).
- Partij die studenten selecteert (selectie door bedrijf, instelling, bedrijf en instelling gezamenlijk)
- Resultaat van selectie (meer/minder gemotiveerde studenten dan reguliere opleiding, meer/minder competente studenten dan reguliere opleiding).
- Overige relevante zaken, bijvoorbeeld over de intensiteit/wijze van de samenwerking met bedrijven, vormgeving/inrichting van opleiding, onderwijsvernieuwend elementen, et cetera.

Vanwege de omvang zijn de schetsen niet in de rapportage opgenomen. Doel achter de schetsen is om de GLBB-opleidingen te kunnen typeren. In de vorige meting is daartoe al een eerste aanzet gedaan. De typologie is wel in deze rapportage opgenomen. De typering bleek zinvol, de GLBB-opleidingen kunnen namelijk niet over één kam worden gescheerd. Er is – kijkend naar bepaalde kenmerken – zelfs sprake van exacte tegenpolen. Zo komt het voor dat een GLBB-opleiding de reguliere bol vervangt en de instroom voornamelijk uit vmbo-ge diplomaerden bestaat (type D), terwijl een andere GLBB-opleiding juist de reguliere bbl heeft vervangen en de instroom vooral bestaat uit oudere studenten die vanuit een werkende situatie komen en die al een verleden in het mbo hebben (type E). Een ander voorbeeld van tegenpolen zijn GLBB-opleidingen waarbij de selectie van groot belang is: in het ene geval is de GLBB-opleiding bedoeld voor de meest capabele studenten (type B), in een ander geval juist voor de minder capabele studenten die eerst een bol-deel doen voordat ze klaar zijn voor het bbl-deel (type A). Daarentegen moet worden gezegd dat de indeling naar types geen exacte wetenschap is en dat de types elkaar ook niet per se uitsluiten. Een paar opleidingen kunnen zowel bij type A als D ingedeeld worden (Gastheer/vrouw), andere opleidingen bij zowel type B als E (Verpleegkundige en Verzorgende-IG). Bij twijfel is de GLBB-opleiding ingedeeld bij het best passende type.

De aanzet voor de typologie is geverifieerd bij de sleutelvertegenwoordigers van de opleidingen en bleek in de meeste gevallen te kloppen. De definitieve typologie is hieronder weergegeven.

Tabel 2.4: Typologie GLBB-opleidingen

Instelling	Naam opleiding	Niveau	Type
ROC Midden NL	Kok	2	A
ROC Midden NL	Zelfstandig werkend kok	3	A
Scalda	Timmerman	2	A
Scalda	Metselaar incl. casco lijnwerk	2	A
Scalda	Metselaar incl. lichte scheidingswanden	2	A
Leeuwenborgh	Verzorgende IG	3	B
ROC Kop van NH	Middenkader engineering Technicus	4	F
ROC van A'dam	Manager ondernemer café bar	4	C
ROC van A'dam	Monteur Mechatronica	2	B
ROC TOP	MBO-Verpleegkundige	4	E
ROC Rivor	Timmerman	2	A
ROC Rivor	Allround timmerman nieuwbouw	3	A
ROC Rivor	Allround timmerman bouw- en werkplaats	3	A
ROC Rivor	Allround timmerman restauratie	3	A
ROC Rivor	Metselaar incl. casco en lijn	2	A
ROC Rivor	Allround metselaar herstel en restauratie	3	A
ROC Rivor	Allround metselaar incl. nieuwe metseltechnieken	3	A
ROC Rivor	Allround metselaar aan- en verbouw	3	A
ROC Da Vinci	Middenkaderfunctionaris Bouw infra	4	D
ROC Midden NL	Gastheer/-vrouw	2	D
ROC Kop van NH	Gespecialiseerd pedagogisch medewerker	3	F
ROC van Twente	Monteur Mechatronica	2	B
ROC Ter AA	Middenkaderfunctionaris bouw	4	D
ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische industriële installaties en systemen	3	A
ROC Tilburg	Eerste monteur elektrotechnische installaties woning en utiliteit	3	A
ROC Tilburg	Eerste monteur dakbedekking	3	A
ROC Tilburg	Eerste monteur utiliteit	3	A
ROC Tilburg	Eerste monteur woning	3	A
Albeda College	MBO-Verpleegkundige	4	B
Albeda College	Verzorgende IG	3	B
MBO Amersfoort	Zelfstandig Werkend Kok	3	A*
MBO Amersfoort	Zelfstandig Werkend Gastheer / Gastvrouw	3	D*
Drenthe College	Verspaner	2	A
Drenthe College	Allround verspaner	3	A
Gilde Opleidingen	Verzorgende IG	3	E
ROC van Twente	Zelfstandig werkend gastheer/gastvrouw	3	A
ROC van Twente	Zelfstandig werkend kok	3	A

* Met MBO Amersfoort is niet gesproken en de typering is daarom een aanname. De aanname is dat de typering gelijk is aan de soortgelijke opleiding van ROC Midden Nederland.

Uitleg typologie

Type A = Niet startklaar voor bbl

De betreffende opleidingen worden geclassificeerd als echte bbl-opleidingen, waarbij het leren in de praktijk als cruciaal wordt gezien om het beroep eigen te maken. De GLBB wordt ingezet als alternatief van de reguliere bbl voor studenten die qua praktijkvaardigheden niet startklaar zijn. Zij zijn gebaat bij eerst een bol-deel. Het gaat vooral om vakvreemde instroom vanuit de vmbo (instromers die niet-verwante vmbo-profielen hebben gevolgd), maar het komt ook voor dat havisten en herintreders de GLBB instromen. Doorgaans is er de keuze tussen instroom in de reguliere bbl of de GLBB, waarbij de gemiddeld genomen meer competente studenten naar de bbl gaan en de minder competente studenten naar de GLBB.

Type B = Geselecteerde instroom

Het bedrijf screent en selecteert de meest geschikte en gemotiveerde studenten voor de GLBB-opleiding. Bij de opleiding Monteur Mechatronica is door leerbedrijf Nedtrain veel geïnvesteerd in de opleiding. De opleiding is van een hoge kwaliteit. Het merendeel van de instromers heeft al een mbo-diploma. Bij de opleiding Verzorgende-IG wordt door betrokkenen ervaren dat de instromende studenten overall beter zijn dan de instromers in de reguliere bol en bbl. Het gaat in veel gevallen om jongvolwassenen waarvoor de opleiding een tweede kans in het mbo betekent en die soms ook al enige werkervaring hebben.

Type C = Onveranderd

De GLBB-opleiding is inhoudelijk onveranderd. De GLBB-opleiding is een voortzetting van de reguliere bol en kan bij de betreffende instelling alleen volgens de GLBB worden gevolgd. Voor de start van de GLBB werd veelvuldig individueel geswitcht van bol naar bbl. Er is geen reden om aan te nemen dat de instromende studenten qua vooropleiding en andere kenmerken is veranderd ten opzichte van de instroom voorheen in de reguliere bol.

Type D = Vervanging van de reguliere bol: doelgroep onveranderd (vmbo-ers)

De GLBB-opleiding heeft de reguliere bol vervangen. De instroom is voornamelijk afkomstig uit het vmbo, net als voorheen bij de reguliere bol.

Type E = Vervanging van de reguliere bbl: doelgroep onveranderd (ouderen)

De GLBB-opleiding heeft de reguliere bbl vervangen. De instroom bestaat voornamelijk uit herintredende studenten die ouder zijn dan de klassieke vmbo-instroom en die het jaar voorafgaand geen onderwijs volgden. De instromende studenten zijn qua voorgeschiedenis gelijk aan die voorheen in de reguliere bbl instroomden.

Type F = Extra variant naast de reguliere bol: doelgroep gelijk aan reguliere bol

De GLBB-opleiding is als extra variant naast de reguliere bol opgezet en heeft deze niet vervangen. Qua type studenten is er niet veel verschil met die van de reguliere bol (vooral vmbo-gediplomeerden). De GLBB-opleiding is niet opgezet om een andere doelgroep dan die van de reguliere bol aan te spreken, maar vooral om beter aan te sluiten bij de behoeften van de arbeidsmarkt.

Hoofdstuk 3

Niet-deelnemende instellingen en opleidingen

Groepsgewijs switchen van leerweg in een opleiding komt niet alleen voor in opleidingen die deelnemen aan het GLBB-experiment. Dat is in de rapportage van de vorige meting reeds vastgesteld. In dit hoofdstuk is de kwantitatieve verkenning uit de vorige meting nader geanalyseerd met als doel om het aantal groepsgewijze leerwegswitchers preciezer te kunnen duiden en om te achterhalen bij welke instellingen en opleidingen de GLBB-achtige trajecten systematisch worden aangeboden. Dat laatste is vooral gedaan om instellingen/opleidingen te selecteren ten behoeve van kwalitatief onderzoek. Met een telefonische belronde langs deze instellingen/opleidingen is verdiepende informatie achterhaald over de invulling van de trajecten, de redenen om de trajecten met een switch van bol naar bbl aan te bieden en de redenen om niet aan het experiment deel te nemen. De uitkomsten van dit kwalitatieve onderzoek zijn in paragraaf 3.2 weergegeven. In de navolgende paragraaf 3.1 duiken we eerst de kwantitatieve analyse in.

3.1 Kwantitatieve analyse GLBB-achtige trajecten

Definitie en afbakening

De GLBB-achtige trajecten worden met behulp van DUO-onderwijsdata getraceerd. Ten behoeve hiervan sluiten we de definitie en afbakening zoveel mogelijk aan bij het GLBB-experiment. GLBB-achtige trajecten zijn trajecten waarbij studenten:

switchen van bol naar bbl ...

In de vorige meting is getoond dat switchen van bbl naar bol ook voorkomt, zij het in mindere mate dan van bol naar bbl. Omdat het GLBB-experiment is ingericht voor de switch van bol naar bbl, richten we de analyse naar de GLBB-achtige trajecten ook op dit type switch.

in dezelfde opleiding op hetzelfde niveau ...

De kern van leerwegswitch is dat het een switch in dezelfde opleiding van hetzelfde niveau is, anders zou sprake zijn van een switch naar een geheel andere opleiding. Ten behoeve van de analyse is het nodig een technische operationalisering te maken van de term 'opleiding'. Opleiding is in de DUO-data namelijk geen eenduidig begrip. Een crebo-code duidt een kwalificatie aan. Een opleiding heeft in de loop der tijd echter diverse crebo-codes gehad. Bovendien hebben aan elkaar verwante opleidingen of uitstroomdifferentiaties aparte crebo-codes. Voor de afbakening van een opleiding dient daarom een aggregatie van crebo-codes te worden gehanteerd. Dat kan op verschillende niveaus. Hier zijn de zogenoemde beroepsopleiding-codes uit de SBB crebokoppeltabel gehanteerd (bc-codes). Onder één beroepsopleiding vallen één of meerdere crebo-codes met inhoudelijk vergelijkbare opleidingen. Beroepsopleiding is min of meer vergelijkbaar met een kwalificatiedossier. Deze code voor beroepsopleiding blijft over de tijd heen doorgaans hetzelfde. Voor de leesbaarheid spreken we in deze rapportage over 'opleidingen'.

na het eerste of tweede leerjaar ...

De focus van de analyse is primair gericht op studenten die vanaf 2015/16 instromen, omdat het GLBB-experiment in dat schooljaar van start is gegaan. Met de beschikbare data kan nog niet verder dan het derde leerjaar vooruitgekeken worden. Dat is echter niet hinderlijk, omdat a) uit de analyse van eerdere instroomcohorten blijkt dat leerwegswitch vooral na het eerste of tweede leerjaar plaatsvindt (zie tabellen 3.2a en 3.2b in de rapportage van de 2-meting) en b) analyse na het derde leerjaar in heel beperkte gevallen nog betrekking heeft op door de instelling/opleiding georganiseerde groepsgewijze switch (aangezien niveau 2 en 3 opleidingen niet langer dan drie leerjaren duren en het dus alleen van toepassing kan zijn op niveau 4 opleidingen waarbij ook nog sprake is van de combinatie drie jaar bol en één jaar bbl).

in groepsverband.

Iedere mbo-student in Nederland kan op ieder moment besluiten te switchen van leerweg. In de DUO-data is af te lezen dat er veel opleidingen zijn waar een enkele student of een paar studenten switchen van leerweg. In deze incidentele leerwegswitch zijn we niet geïnteresseerd, het gaat immers om opleiding waarbij – net als in een GLBB-opleiding – een hele groep studenten van de bol overgaat naar de bbl. Om de incidentele leerwegswitch uit te filteren, wordt de (arbitraire) grenswaarde van in totaal tien studenten van een instroomcohort gehanteerd.

Samenvattend: *een GLBB-achtig traject is een opleiding bij een instelling waarvan in totaal minimaal tien studenten van een instroomcohort na het eerste of tweede leerjaar switcht van de bol naar de bbl in dezelfde opleiding op hetzelfde niveau.*

Vindplaatsen

In 2015/16 zijn 120.412 studenten in een bol-opleiding van het mbo ingestroomd. Inclusief de individuele leerwegswitch hebben daarvan 2.856 studenten na het eerste of tweede leerjaar de switch van bol naar bbl gemaakt binnen dezelfde opleiding en op hetzelfde niveau. Tabel 3.1 toont de 54 opleidingen waarbij minimaal tien studenten de overstap naar bbl hebben gemaakt. In totaal gaat het om 895 studenten.

Tabel 3.1: GLBB-trajecten met aantal switchende studenten: instroomcohort 2015/16

Niveau	Instelling	'Opleiding' (beroepsopleiding uit crebo-koppeltabel)	2015
2	AOC Terra	Agro productie, handel en technologie	11
3	De Rooi Pannen	Bediening	24
4	Hoornbeeck College	Commercie	24
3	ROC Nijmegen	Elektrotechnische installaties	11
3	ROC Nova College	Haarverzorging	10
2	ROC Nijmegen	Haarverzorging	10
3	ROC Friese Poort	Haarverzorging	10
3	ROC Horizon College	Haarverzorging	10
3	De Rooi Pannen	Keuken	73
3	ROC Nova College	Keuken	13
2	ROC van Amsterdam	Keuken	27
3	ROC Drenthe College	Keuken	17

Niveau	Instelling	'Opleiding' (beroepsopleiding uit crebo-koppeltabel)	2015
3	ROC West-Brabant	Keuken	16
3	ROC Mondriaan	Keuken	16
3	ROC van Amsterdam	Keuken	13
2	ROC Midden Nederland	Keuken	11*
3	ROC van Twente	Keuken	11
2	MBO Amersfoort	Keuken	10
4	ROC Nova College	Mbo-Verpleegkundige	42
4	Hoornbeeck College	Mbo-Verpleegkundige	30
4	ROC Albeda College	Mbo-Verpleegkundige	28
4	ROC Tilburg	Mbo-Verpleegkundige	25
4	ROC Mondriaan	Mbo-Verpleegkundige	21
4	ROC Arcus College	Mbo-Verpleegkundige	16
4	ROC TOP	Mbo-Verpleegkundige	16*
4	ROC Leeuwenborgh	Mbo-Verpleegkundige	14*
4	Scalda	Mbo-Verpleegkundige	13
4	Zadkine	Mbo-Verpleegkundige	10
2	ROC van Amsterdam	Mechatronica	15*
2	ROC van Twente	Mechatronica	14*
4	ROC Da Vinci College	Middenkader bouw en infra	17*
4	ROC Kop van Noord-Holland	Middenkader engineering	10*
4	ROC van Amsterdam	Ondernemer horeca/bakkerij	20*
2	ROC Nova College	Timmeren	17
2	ROC Zaanstreek-Waterland	Timmeren	19
2	ROC AVENTUS	Timmeren	16
2	ROC Da Vinci College	Timmeren	12
2	ROC Graafschap College	Timmeren	12
2	ROC van Amsterdam	Timmeren	11
2	ROC Rivor	Timmeren	10*
3	ROC de Leijgraaf	Timmeren	10
3	ROC Nova College	Verzorgende IG	11
3	Hoornbeeck College	Verzorgende IG	31
3	ROC West-Brabant	Verzorgende IG	10
3	ROC Mondriaan	Verzorgende IG	10
3	ROC Friesland College	Voertuigen en mobiele werktuigen	25
2	ROC Friesland College	Voertuigen en mobiele werktuigen	14
2	ROC West-Brabant	Voertuigen en mobiele werktuigen	12
3	ROC Leiden	Voertuigen en mobiele werktuigen	12
3	Deltion College	Voertuigen en mobiele werktuigen	12
2	ROC Mondriaan	Voertuigen en mobiele werktuigen	11
3	ROC Midden Nederland	Voertuigen en mobiele werktuigen	11
3	ROC AVENTUS	Voertuigen en mobiele werktuigen	11
3	ROC Nijmegen	Werktuigkundige installaties (montage)	10
			895

Een deel van de 895 groepsgewijs leerwegswitchende studenten participeert in het GLBB-experiment. In tabel 3.1 zijn asterisken geplaatst bij de aantallen studenten als het een GLBB-opleiding betreft. Opgeteld gaat het om 127 studenten verdeeld over negen opleidingen (ook zijn drie opleidingen zichtbaar die na 2015/16 officieel aan het experiment deelnemen, maar waar in het cohort 2015/16 ook al groepsgewijs van leerweg werd geswitcht: Kok en ZW Kok van MBO Amersfoort en ROC van Twente en MBO-Verpleegkundige van Albeda). Uit de rapportage van de 1-meting is bekend dat het in werkelijkheid om meer studenten gaat, namelijk om in totaal ruim 200 tot wellicht 250 studenten (niet alle GLBB-opleidingen hebben cijfers opgeleverd, waardoor het exacte aantal niet precies duidelijk is). In tabel 3.1 ontbreken dan ook een aantal GLBB-opleidingen, zoals de metselaarsopleidingen van Scalda en Rivor, de opleiding Timmeren van Scalda, Verzorgende-IG van Leeuwenborgh en Keuken op niveau 3 (Zelfstandig werkend kok) van ROC Midden Nederland. Dit is het gevolg van de gekozen grenswaarde van tien studenten. In een aantal GLBB-opleidingen – en daarmee ongetwijfeld ook in GLBB-achtige trajecten – bedraagt de instroom in een schooljaar minder dan tien studenten dan wel zijn na één of twee leerjaren minder dan tien studenten over. De grenswaarde van tien studenten betekent een onderschatting van het aantal GLBB-trajecten, maar wordt toch aangehouden om groepsgewijze leerwegswitch van individuele leerwegswitch te onderscheiden. Immers, zonder grenswaarde of met een hele lage grenswaarde zou er sprake zijn van een (in omvang waarschijnlijk grotere) overschatting van de – in het kader van GLBB – relevante leerwegswitch.

De verdeling van de 895 groepsgewijze leerwegswitchers in 127 studenten in aan-het-experiment-deelnemende opleidingen en 768 studenten in niet-aan-het-experiment-deelnemende opleidingen bevestigt het vermoeden dat leerwegswitch meerdere malen zoveel voorkomt buiten het experiment dan in het experiment.

Tabel 3.1 is alfabetisch gesorteerd naar opleiding. Daaruit wordt direct duidelijk dat sommige (clusters van) opleidingen door verschillende instellingen als GLBB-achtig traject worden aangeboden, namelijk “Haarverzorging”, “Keuken”, “Mbo-verpleegkundige en Verzorgende-IG”, “Timmeren” en “Voertuigen en mobiele werktuigen”. Ook is zichtbaar dat diverse instellingen verschillende GLBB-achtige trajecten aanbieden, vooral de ROC's “Nova College”, “Mondriaan” en “West-Brabant”. De combinatie van veel voorkomende (clusters van) opleidingen en instellingen geeft richting aan en een mooi vertrekpunt voor het kwalitatief onderzoek, aangezien de vindplaatsen helder zijn.

3.2 Kwalitatieve analyse GLBB-achtige trajecten

Selectie van casussen voor kwalitatief onderzoek

Zoals gezegd komt groepsgewijze leerwegswitch bij een aantal clusters van opleidingen veelvuldig voor. Het gaat om de volgende vijf clusters, die als casussen voor het kwalitatieve onderzoek worden gehanteerd. Per casus is allereerst uiteengezet welke opleidingen bij het betreffende cluster horen. Vervolgens is weergegeven welke ROC's geselecteerd zijn ten behoeve van de telefonische belronde: selectie op basis van a) aantal studenten en/of b) bij meerdere clusters voorkomend. Met deze selectie is een dekking van 461 van de 768 groepsgewijs leerwegswitchende studenten in GLBB-achtige trajecten gerealiseerd. Met meer dan de helft van onderstaande instelling-opleiding combinaties is gesproken.

1. Casus Haarverzorging
  - Opleidingen: Kapper (2), Allround kapper (3)
  - ROC's: Nova College, Nijmegen, Friese Poort, Horizon College
  - Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 40
2. Casus Keuken/Bediening
  - Opleidingen: Kok (2), Zelfstandig werkend kok (3), Zelfstandig werkend gastheer (3)
  - ROC's: De Rooi Pannen, Nova College, West-Brabant, Mondriaan
  - Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 142
3. Casus Verzorgende-IG/Mbo-Verpleegkundige
  - Opleidingen: Verzorgende-IG (3), Mbo-Verpleegkundige (4)
  - ROC's: Nova College, Hoornbeeck College, Mondriaan, West-Brabant
  - Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 164
4. Casus Timmeren
  - Opleidingen: Timmerman (2), Allround timmerman (3)
  - ROC's: Nova College, Zaanstreek-Waterland (Regiocollege), Graafschap College, Mondriaan
  - Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 53
5. Casus Voertuigen en mobiele werktuigen
  - Opleidingen: Autotechnicus (2)
  - ROC's: Friesland College, Mondriaan, West-Brabant
  - Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 62

Tabel 3.2: Geselecteerde GLBB-trajecten met aantal switchende studenten: instroomcohorten 2012/13 tot en met 2016/17

Niveau	Instelling	Opleiding	2012	2013	2014	2015	2016*
3	ROC Nova College	Haarverzorging	9	12	8	10	6
2	ROC Nijmegen	Haarverzorging	0	1	5	10	1
3	ROC Friese Poort	Haarverzorging	10	4	6	10	1
3	ROC Horizon College	Haarverzorging			7	10	1
3	De Rooi Pannen	Keuken	81	83	94	73	6
3	ROC Nova College	Keuken		4	4	13	6
3	ROC West-Brabant	Keuken			9	16	17
3	ROC Mondriaan	Keuken	13	15	12	16	1
3	De Rooi Pannen	Bediening	9	23	21	24	0
4	ROC Nova College	Mbo-Verpleegkundige	17	37	32	42	6
4	Hoornbeeck College	Mbo-Verpleegkundige	19	24	24	30	6
4	ROC Mondriaan	Mbo-Verpleegkundige	16	14	16	21	11
4	ROC West-Brabant	Mbo-Verpleegkundige	13	13	7	9	2
3	ROC Nova College	Verzorgende IG	0	1	6	11	4
3	Hoornbeeck College	Verzorgende IG	22	13	26	31	17
3	ROC Mondriaan	Verzorgende IG	2	0	5	10	2
3	ROC West-Brabant	Verzorgende IG	4	11	14	10	3
2	ROC Nova College	Timmeren	10	16	9	17	9
2	ROC Zaanstreek-Waterland	Timmeren	0		17	19	14
2	ROC Graafschap College	Timmeren	13	24	18	12	14
2	ROC Mondriaan	Timmeren	17	13	4	5	1
3	ROC Friesland College	Voertuigen en mobiele werktuigen		2	10	25	15
2	ROC Friesland College	Voertuigen en mobiele werktuigen	3	8	9	14	9
2	ROC Mondriaan	Voertuigen en mobiele werktuigen	2	9	3	11	8
2	ROC West-Brabant	Voertuigen en mobiele werktuigen	6	10	9	12	5
			266	337	375	461	165

* Voor instroomcohort 2016/17 is alleen de switch na het eerste leerjaar en niet na het eerste en tweede leerjaar bepaald, omdat ten tijde van de analyses geen cijfers over schooljaar 2018/19 bekend waren.

De casuïstiek van GLBB-achtige trajecten

Hieronder worden de bevindingen per casus uiteengezet.

Casus Haarverzorging

- Opleidingen: Kapper (2), Allround kapper (3)
- ROC's: Nova College, Nijmegen, Friese Poort, Horizon College
- Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 40
- Alle vier instellingen zijn onbekend met het experiment.

- Bij drie instellingen wordt de opleiding niet aangeboden als een op voorhand gestructureerde bol-bbl variant. Studenten switchen individueel van de bol naar de bbl. Dit gebeurt vooral omdat betrokken bedrijven/kapperszaken dit wensen. A) Omdat er een tekort aan kappers en kapsters is, waardoor kapperszaken behoefte hebben aan extra personeel. De transitie van bol naar bbl is voor een deel een soort 'groenpluk', met dien verstande dat de student wel in de opleiding blijft. B) Bovendien is het voor veel kapperszaken lastig om studenten te begeleiden, en hebben ze liever studenten die vol meedraaien in de bbl. De bbl-er is financieel voordeliger voor het bedrijf dan een bol-er. C) Ook lijkt mee te spelen, hoewel in mindere mate, dat sommige studenten aan de start van de opleiding niet vaardig genoeg zijn om direct in de bbl te starten.
- Bij één instelling wordt de opleiding wel vooraf gestructureerd aangeboden als bol-bbl variant, althans voor een deel van de studenten. Met een aantal bedrijven is afgesproken dat de opleiding tot Allround Kapper (niveau 3) is opgesplitst in twee jaar bol en een jaar bbl. De betreffende mbo-instelling is onbekend met het experiment GLBB en met het gegeven dat het volgens de WEB niet de bedoeling is om structureel een opleiding volgens de combinatie bol-bbl aan te bieden. De instelling benadrukt dat de keuze om over te stappen altijd aan de student is en dat er - net als bij opleidingen in het experiment - afspraken met de leerbedrijven gemaakt zijn over het aantal gegarandeerde leerwerkplekken in het 3^e leerjaar en dat er zelfs arbeids-overeenkomst van een jaar gegarandeerd zijn na diplomering. De mbo-instelling zou graag wettelijke verankering van de GLBB zien, want de combinatie bol-bbl heeft duidelijke meerwaarde voor zowel bedrijf als student.
- Typering: bij drie van de vier instellingen is een typering eigenlijk niet aan de orde, omdat het geen GLBB-achtig traject betreft (bol-bbl wordt immers niet structureel aangeboden). Bij de vierde instelling lijkt de opleiding het meest op type A. De opleiding Kapper is een echte praktijkopleiding waarbij instellingen en bedrijven het als meerwaarde zien als de student in ieder geval een deel van de opleiding in de bbl volgt, maar waarbij sommige studenten bij aanvang te weinig competenties bezitten om direct in het werkveld mee te kunnen werken.

Casus Keuken/Bediening

- Opleidingen: Kok (2), Zelfstandig werkend kok (3), Zelfstandig werkend gastheer (3)
- ROC's: De Rooi Pannen, Nova College, West-Brabant, Mondriaan
- Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 142
- De aard van het werk en de eisen/wensen van de bedrijven zorgen ervoor dat opleiden in de bol niet passend wordt bevonden. Dat wil zeggen dat bbl in principe de voorkeur heeft voor bedrijven om studenten in op te leiden. Maar de kenmerken van instromende studenten maakt dat een deel niet geschikt is om direct te starten in de bbl. En dus wordt gekozen voor de combinatie bol-bbl. Het gaat onder meer om havisten/vwo'ers met afgebroken studie, vakvreemde instroom vanuit vmbo, en entree/vmbo-b met een slechte werkhouding.
- Er wordt niet aan het experiment deelgenomen vanwege onbekendheid met het experiment of vanwege gewoonte ("we doen het al jaren op deze manier en dat gaat prima").
- Enkele mbo-instellingen doen met de opleiding Kok, Zelfstandig werkend kok en/of Gastheer/-vrouw en Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw mee in het experiment. Het lijkt erop dat de behoefte om opleidingen keuken/bediening volgens de combinatie bol-bbl aan te bieden landelijk speelt.
- Type A is het meest passend.

Casus Verzorgende-IG/Mbo-Verpleegkundige

- Opleidingen: Verzorgende-IG (3), Mbo-Verpleegkundige (4)
- ROC's: Nova College, Hoornbeeck College, Mondriaan, West-Brabant
- Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 164
- Twee instellingen geven aan dat bedrijven zeer sterk aan studenten trekken om zo snel mogelijk in dienst te treden, terwijl zij nog een opleiding doen of nog maar een klein stukje van die opleiding moeten doen. En dan stappen studenten over van de bol naar de bbl. Net als bij de casus Haarverzorging is doorgaans sprake van een soort groenpluk-effect in plaats van dat de opleidingstrajecten op voorhand volgens de combinatie bol-bbl worden aangeboden.
- Twee instellingen zijn onbekend met het experiment, vandaar dat er niet aan is deelgenomen. Het wettelijk verankeren van de combinatie bol-bbl wordt door één respondent niet per se nodig geacht, omdat a) het nu op vrijwillige en individuele basis gebeurt door de student (op initiatief en in overleg met bedrijf) en b) met het aldaar gehanteerde praktijkgestuurd leren er veel opdrachten in de praktijk worden uitgevoerd en de scheiding tussen bol en bbl toch al vervaagt.
- Typering: is eigenlijk niet aan de orde, omdat het geen GLBB-achtig traject betreft (bol-bbl wordt immers niet structureel aangeboden).

Casus Timmeren

- Opleidingen: Timmerman (2), Allround timmerman (3)
- ROC's: Nova College, Zaanstreek-Waterland (Regiocollege), Graafschap College, Mondriaan
- Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 53
- Veelal dezelfde achtergrond en motieven voor switch als bij de opleidingen (Allround) Timmerman die wel aan het experiment deelnemen.
- Twee oorzaken zijn van groot belang geweest voor belangstelling voor combinatie bol-bbl. Allereerst de crisis. De timmermansopleiding is een echte bbl-opleiding die bij veel instelling niet in de bol werd aangeboden. Tijdens de crisis was er een tekort aan bbl-leerwerkplekken en om toch aspirant-studenten een plek te kunnen geven en om de opleiding in de lucht te houden, is men overgegaan op de combinatie bol-bbl. De tweede oorzaak heeft te maken met het niet langer aan kunnen bieden van het profiel techniek door veel vmbo-scholen (dure opleiding, zeker in krimpregio te duur om aan te bieden). Daardoor werden mbo-instellingen geconfronteerd met vakvreemde instroom met weinig technische kennis en vaardigheden.
- Door de vakvreemde instroom hebben diverse mbo-instellingen de combinatie bol-bbl aangehouden, ook nu er met de hoogconjunctuur heel veel vraag is naar bouwvakkers en er meer dan genoeg bbl-leerwerkplekken zijn. De onderwijsinhoudelijke voordelen van de combinatie bol-bbl zijn met andere woorden in deze tijd leidend om de combinatie bol-bbl aan te blijven bieden.
- Aan het experiment nemen de betreffende instellingen niet mee vooral omdat het als teveel moeite wordt gezien (vanwege verantwoordingsplicht en voorwaarden aan experiment) en/of dat men op eigen houtje het al prima voor elkaar had (ook met afspraken met leerbedrijven/opleidingsbedrijf en met studenten), omdat deelname experiment overstapmoment minder flexibel maakt (dan gaat het om volledige leerjaren bol en bbl, terwijl bij niet-deelname aan het experiment de student wordt overgeplaatst als die rijp wordt geacht om bbl te doen).
- Type A is het meest passend.
- Op basis van de gevoerde gesprekken blijkt dat groepsgewijze leerwegswitch ook bij andere opleidingen in de bouw en techniek (bijv. metselaar en elektro- en installatiemonteurs) voorkomt. Dat dit niet of beperkt uit de kwantitatieve evaluatie naar voren komt, heeft waarschijnlijk te maken met de gekozen grenswaarde dat minimaal 10 studenten in een cohort de overstap

van bol naar bbl moeten maken en de versnippering van crebo's in het technische domein (veel technische opleidingen in een instelling zijn klein qua aantal studenten. De gecombineerde leerweg bol-bbl in het mbo is dan ook waarschijnlijk voor meer technische opleidingen aantrekkelijk, gezien het verdwijnen van het techniek-profiel bij diverse vmbo-scholen en de daaruit ontstane meerwaarde om instromers eerst basiskennis en -vaardigheden in het bol-deel aan te bieden alvorens zij het bbl-deel instromen, zo geven diverse respondenten aan.

Casus Voertuigen en mobiele werktuigen

- Opleidingen: tijdens de interviews blijkt de overstap van bol naar bbl voor te komen in de kwalificatie Autotechnicus (2) en niet de overige kwalificaties uit het dossier (te weten Eerste autotechnicus (3), Bedrijfsautotechnicus (2), Eerste bedrijfsautotechnicus (3), Monteur mobiele werktuigen (2), Eerste monteur mobiele werktuigen (3)).
- ROC's: Friesland College, Mondriaan, West-Brabant
- Aantal switchende studenten bij genoemde ROC's: 62
- Het is een klein deel van alle studenten dat start in de niveau 2 opleiding Autotechniek en de overstap maakt van bol naar bbl (bij Mondriaan circa 1 op de 8 studenten die in de bol beginnen). Het gaat om jongeren met een gebrek aan algemene vaardigheden, onder meer jongeren vanuit entreeonderwijs en vakvreemde instroom uit het vmbo, waarbij bedrijven het niet aandurven ze direct een bbl-leerwerkplek te bieden. Deze jongeren starten daarom in de bol. Tegelijkertijd zijn het jongeren waarvoor een praktijkomgeving (bbl) beter past dan een schoolse omgeving (bol). Daarom stapt een deel gedurende de opleiding alsnog over naar de bbl, op het moment dat ze daar klaar voor zijn.
- De mogelijkheid voor een vaste bol-bbl constructie voor de niveau 2 Autotechniek opleiding wordt niet interessant bevonden. Althans niet in de vorm van het experiment, waar studenten bij een tweejarige opleiding verplicht zijn een geheel jaar bol en een geheel jaar bbl te doen. Bij deelname aan het experiment verliezen zij de voor hen relevante mogelijkheid van flexibele overstap gedurende het schooljaar. Die flexibele overstap ligt per student op een ander moment en wordt door bedrijf en student gezamenlijk bepaald.
- Voor de niveau 3 opleiding Autotechniek (Eerste Autotechnicus) zou een vaste bol-bbl constructie mogelijk wel meerwaarde hebben, met name voor behoud van leerbedrijven. Mbo-instellingen worden geconfronteerd met een tekort aan geaccrediteerde leerbedrijven voor de opleiding Eerste Autotechnicus. Slechts een beperkt deel van de autobedrijven kan voldoen aan de eisen voor niveau 3 in relatie tot de begeleiding die het leerbedrijf kan bieden. Het deels in de bol vormgeven van de opleiding zou mogelijk kunnen helpen om autobedrijven – die nu alleen accreditatie voor niveau 2 hebben – in aanmerking te laten komen voor accreditatie op niveau 3.
- Typering: het lijkt het meest op type A, maar typering is eigenlijk niet aan de orde omdat het geen GLBB-achtig traject betreft (bol-bbl wordt immers niet structureel aangeboden).

Kwantitatieve effectanalyse

4.1 Onderzoeksdesign

In de kwantitatieve effectanalyse wordt gebruikgemaakt van een quasi-experimenteel onderzoeksdesign; er wordt gebruik gemaakt van propensity score matching. De keuze om een gecombineerde leerweg te volgen zal in de meeste gevallen niet willekeurig zijn: voor bepaalde studenten is dit interessanter dan voor andere. Met behulp van propensity score matching kan op basis van kenmerken voor alle experimentgroepeelnemers (cq. de 'experimentgroep') vergelijkbare studenten worden gevonden (de 'controlegroep'). In de eerste stap van deze analyses worden zo groepen van studenten die al dan niet voor een gecombineerde leerweg hebben gekozen wél vergelijkbaar. Voor elke 'experiment-student' worden steeds via een zogenaamd *nearest neighbour* algoritme zes vergelijkbare controle-studenten gevonden. Hierbij wordt gekeken naar vooropleiding, type instromer opleidingsniveau, leerweg, sector, etniciteit, leeftijd, geslacht en vooropleiding in het mbo. De studenten zijn dus na matching op deze kenmerken vergelijkbaar. In de tweede stap in deze analyses gaat het om de verschillen op de uitkomstmaten voor en na matching te vergelijken tussen de groepen; de vraag wordt beantwoord, als er al een verschil is tussen de experimentgroep en controlegroep, of dit verschil nog bestaat na matching.

Effectanalyses in de volgende paragraaf worden allereerst uitgevoerd met de 'zuivere' experimentgroep. De zuivere experimentgroep bestaat uit de studenten die volgens de BRON-administratie deelnemer zijn aan het experiment GLBB. Vervolgens worden effectanalyses uitgevoerd met de 'brede' experimentgroep. De brede experimentgroep omvat zowel studenten in GLBB-opleidingen als in GLBB-achtige trajecten, zoals in hoofdstuk 3 gedefinieerd en getraceerd. De aanname is dat van groepsgewijze leerwegswitch buiten het experiment dezelfde effecten verwacht kunnen worden. Bij deze analyse is de definitie van groepsgewijze leerwegswitch licht gewijzigd, er is alleen gekeken naar de switch tussen leerjaar 1 en 2. Omdat de experimentgroep is gedefinieerd dat ze switchen tussen leerjaar 1 en leerjaar 2 (en per definitie dus niet uitvallen) wordt er in dit deel van de analyses gekeken naar de uitval in het 2^e leerjaar en niet in het 1^e leerjaar. In de controlegroep worden daarom ook alleen studenten meegenomen die in het 1^e jaar niet zijn uitgevallen.

Effectindicatoren: studieloopbaan

De kwantitatieve effectanalyse geeft uiteindelijk inzicht in effecten van de GLBB op de a) studieloopbaan en b) aansluiting met de arbeidsmarkt. De focus ligt in onderhavige meting op de studieloopbaan, in latere metingen wordt ook de aansluiting met de arbeidsmarkt geanalyseerd. Effectindicatoren met betrekking tot de studieloopbaan zijn:

- uitval en switch;
- opleidingsduur;
- diplomering.

In onderstaande analyses is gekeken naar de switch binnen, en uitval uit het mbo in het 2^e jaar. Voor een zinvolle vergelijking van diplomering (en als afgeleide hiervan opleidingsduur) moet een langere periode van data beschikbaar zijn.

Voor studieswitch is gekeken naar een verandering van beroepsopleiding¹. Uitval uit het mbo wordt bekeken als het jaar na een inschrijving niet meer in het mbo staan ingeschreven, zonder een mbo-diploma te hebben behaald.

4.2 Uitkomsten effectanalyse

GLBB-opleidingen

In de onderstaande tabellen is de populatiebeschrijving van de controle- en experimentgroepen weergegeven, vóór en ná matching, en is de uitval uit en studieswitch binnen het mbo (na één jaar) gepresenteerd. De bovenste kenmerken zijn matchings-variabelen, op basis van deze kenmerken worden studenten aan elkaar gekoppeld. In iedere tabel is dan ook zichtbaar dat de experiment- en controlegroep na matching niet langer significant van elkaar afwijken op de matchings-variabelen.

Onderaan in elke tabel staan de uitkomstmaten; het gaat om de vergelijking op deze kenmerken ná matching.

Studenten uit 2015/2016, 2016/2017 en 2017/2018 zijn gezamenlijk geanalyseerd.

Tabel 4.1 toont dat de experimentgroep niet significant vaker of minder vaak uitvalt dan de controlegroep. Met betrekking tot studieswitch is wel een significant verschil zichtbaar. De experimentgroep switcht na een jaar significant minder vaak dan de (gematchte) controlegroep (8,6% versus 14,8%).

In nadere analyses, zie bijlage A voor de tabellen, is bekeken of er verschillen zijn voor de twee typen experimenten met de meeste studenten: specifiek de experiment-deelnemers die niet-startklaar voor de bbl worden geacht (type A, zie par. 2.3), en juist de opleidingen met een selecte instroom zoals mechatronica (type B).

De experimentgroep van GLBB-opleidingen type B volgt het beeld van de gehele groep, zie tabel B2 in bijlage A. Ook deze subgroep switcht significant minder vaak dan de controlegroep (4,7% versus 16,0%). De omvang van de uitval is – net als de gehele experimentgroep – niet significant anders dan die van de controlegroep.

De experimentgroep van GLBB-opleidingen type A toont een ander beeld ten opzichte van de gehele experimentgroep, zie tabel B1 in bijlage A. Deze subgroep wijkt zowel qua uitval als switch niet af van de controlegroep.

---

¹ Dit is een inhoudelijke indeling waaronder één of meerdere crebo's vallen.

Tabel 4.1: Populatie voor en na matching voor mbo-studenten in 2015/2016, 2016/2017 en 2017/2018 (in percentages)

	Voor matching			Na matching		
	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.
Aantal	1.407.596	915		5.490	915	
Aandeel vrouwen	48,2	39,6	**	39,5	39,6	
Migratieachtergrond			**			
Autochtoon	74,5	79,6		79,7	79,6	
Niet-westers allochtoon	19,8	14,0		13,5	14,0	
Westers allochtoon	5,7	6,4		6,7	6,4	
Onbekend	0,1	0				
Leeftijd			**			
tot 16	0,4	0,3		0,4	0,3	
tot 18	31,6	37,5		37,6	37,5	
tot 23	53,5	48,1		48,4	48,1	
tot 27	7,3	9,3		9,1	9,3	
27+	7,2	4,8		4,6	4,8	
Instroom			**			
Directe nieuwe instroom mbo	21,9	28,9		28,6	28,9	
Geen nieuwe instroom	9,8	12,9		12,1	12,9	
Indirecte nieuwe instroom mbo	68,3	58,3		59,3	58,3	
Stapelaar			**			
Eerder mbo-diploma behaald	73,8	71,6		71,9	71,6	
Geen stapelaar	21,1	25		24,7	25	
Meer dan één mbo-diploma behaald	5,1	3,4		3,3	3,4	
Vooropleiding			**			
geen diploma, < vmbo	9	9,3		9,4	9,3	
praktijkonderwijs	4	7,2		6,8	7,2	
vmbo-bb	6,4	2,6		2,8	2,6	
vmbo-kb	17,7	18,4		18	18,4	
vmbo-gl	1,7	1,6		1,6	1,6	
vmbo-tl	5,1	3,6		3,6	3,6	
havo/vwo	23,3	24,5		24,6	24,5	
onbekend	32,8	32,8		33,1	32,8	
Niveau			**			
Niveau 2	18,2	23,4		23	23,4	
Niveau 3	27,2	24,4		24,7	24,4	
Niveau 4	54,6	52,2		52,3	52,2	

	Voor matching			Na matching		
	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.
Sector			**			
Economie	33,9	55,8		56,4	55,8	
Techniek	27,8	27,3		26,8	27,3	
Zorg en welzijn	32,8	16,8		16,9	16,8	
Landbouw	5,3	0				
Intersectoraal	0,3	0				
Aandeel BOL (voltijd)	78,7	67,2	**	66,9	67,2	
Uitkomstmaten:						
Uitval na jaar 1	3	3,2		4,2	3,2	
Studieswitch na jaar 1	13,3	8,6	**	14,8	8,6	**

Bron: DUO BRONMBO, bewerking KBA/ResearchNed ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

GLBB-achtige trajecten

Zoals eerder is opgemerkt is de registratie van experimentdeelnemers niet compleet. Daarom vullen we de experimentgroep aan met leerwegswitchende studenten in GLBB-achtige trajecten². Er is enige overlap tussen de zuivere experimentgroep in het vorige deel en de uitgebreide experimentgroep in het volgende deel; van de uitgebreide experimentgroep is vier procent ook officieel experiment-deelnemer en dus onderdeel van de zuivere experimentgroep.

Omdat we hier kijken naar studenten die wisselen van leerweg in het eerste jaar, en dus per definitie niet uitvallen, maken we voor de controlegroep ook een selectie op uitval; studenten worden alleen met studenten vergeleken die ook niet zijn uitgevallen in het eerste leerjaar. Uitval in het eerste leerjaar kan derhalve niet als uitkomstmaat worden gebruikt, daarom wordt uitval in het tweede leerjaar als uitkomstmaat gebruikt (wat er bovendien toe leidt dat het meest recente cohort 2017/2018 niet in deze analyse is meegenomen, omdat uitval in het tweede leerjaar nog niet bekend is).

Tabel 4.2 toont dat de instromers in de periode 2013/2014-2016/2017 in GLBB-achtige trajecten significant minder vaak uitvallen in na twee leerjaren dan de instromers uit de controlegroep (5,3% versus 7,0%).

² We beperken ons tot het wisselen van leerweg in het 2e jaar.

Tabel 4.2: Groepswegschitchers voor en na matching t.o.v. overige mbo-instromers (exclusief instromers die in jaar 1 uitvallen) voor periode 2013/2014-2016/2017 (in percentages)

	Voor matching			Na matching		
	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.
Aantal	532438	5826		34956	5826	
Aandeel vrouwen	49,1	32,3	**	32,3	32,3	
Migratieachtergrond			**			
Autochtoon	75,6	85,4		85,3	85,4	
Niet-westers allochtoon	18,5	9,9		10,1	9,9	
Westers allocht.	5,8	4,7		4,6	4,7	
Onbekend	0,1	0,0		0,0	0,0	
Leeftijd			**			
tot 16	1,0	1,0		0,9	1,0	
tot 18	63,4	83,4		83,5	83,4	
tot 23	18,9	12,5		12,6	12,5	
tot 27	6	2,1		2,1	2,1	
27+	10,6	0,9		0,9	0,9	
Instroom			**			
Directe nieuwe instroom mbo	70	89		89	89	
Indirecte nieuwe instroom mbo	29,8	10,8		10,8	10,8	
Stapelaar			**			
Eerder mbo-diploma behaald	11,2	5,6		5,6	5,6	
Geen stapelaar	86,4	93,6		93,7	93,6	
Meer dan één mbo-diploma behaald	2,3	0,8		0,7	0,8	
Vooropleiding			**			
geen diploma, < vmbo	7,8	6,3		6,4	6,3	
praktijkonderwijs	1,2	1,5		1,5	1,5	
vmbo-bb	17,1	35,5		35,4	35,5	
vmbo-kb	22	28,4		28,4	28,4	
vmbo-gl	4,9	4,1		4	4,1	
vmbo-tl	31,9	20,5		20,4	20,5	
havo/vwo	5,1	2,2		2,2	2,2	
onbekend	10,0	1,6		1,6	1,6	
Niveau			**			
Niveau 2	26,6	60,0		60,0	60,0	
Niveau 3	24,1	16,3		16,3	16,3	
Niveau 4	49,4	23,7		23,7	23,7	
Sector			**			
Economie	35,2	35,3		35,4	35,3	
Techniek	26,1	31,7		31,7	31,7	
Zorg en welzijn	32,7	28,1		28,2	28,1	
Landbouw	5,4	2,5		2,5	2,5	
Intersectoraal	0,6	2,4		2,2	2,4	
Uitkomstmaat:						
Uitval tweede jaar	6,6	5,3	**	7,0	5,3	**

Bron: DUO BRONMBO, bewerking KBA/ResearchNed ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Hoofdstuk 5

Samenvatting en conclusies

Het experiment 'beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl' (GLBB) is in schooljaar 2015/16 van start gegaan. Met het experiment krijgen deelnemers in het eerste leerjaar onderwijs in de bol en in het laatste leerjaar in de bbl. Het is aan de instelling of de mogelijk tussenliggende leerjaren worden gevolgd in de bol dan wel de bbl.

Een instelling die met een opleiding mee wil doen aan het experiment dient hiervoor een aanvraag in. In principe komen alle opleidingen op niveau 2, 3 en 4 voor deelname in aanmerking. Een instelling kan niet meer dan tien opleidingen in de gecombineerde leerweg aanbieden. Gelijk met de aanvraag levert de instelling een samenwerkingsovereenkomst met het leerbedrijf of de leerbedrijven aan. De samenwerkingsovereenkomst dient een garantie te bevatten van een praktijkplaats voor alle deelnemers aan de gecombineerde opleiding tegen een marktconforme beloning.

Het consortium KBA Nijmegen en ResearchNed (2B MBO) voert in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) de meerjarige evaluatie van het experiment GLBB uit. De evaluatie is in 2016 gestart en loopt door tot in 2021, en brengt de (voortgang van de) implementatie van het experiment in beeld alsook in welke mate de beoogde effecten optreden. De onderzoeksvragen voor de evaluatie zijn als volgt geformuleerd.

- A. *Wat zijn de opbrengsten van het experiment in termen van de gestelde doelen (d1-d5)?*
- betere inzetbaarheid van deelnemers in het leerbedrijf door ze meer kennis en (praktische) vaardigheden mee te geven (d1);
  - bijdragen aan een 'leven lang leren' door herintreders op de instelling eerst theoretisch bij te scholen in het bol-deel van de opleiding (d2);
  - het verbeteren van de kwaliteit en de toegankelijkheid van het beroepsonderwijs door een andere/betere balans tussen de theoretische en praktische voorbereiding op het beroep (d3);
  - het realiseren van een groter aanbod aan praktijkplaatsen (d4);
  - het verbeteren van de doelmatigheid van het onderwijs door een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt (d5).
- B. *Hoe wordt de GLBB ingericht en wat is daarin succesvol en wat niet?*
- C. *Wat is de bijdrage van het beleid (ruimte in wet- en regelgeving) aan de opbrengsten?*
- D. *Of en hoe kan een GLBB naast de bestaande leerwegen als zelfstandige leerweg in de WEB worden verankerd?*

In 2016 is de stand van zaken bij aanvang van het experiment GLBB geschetst aan de hand van een 0-meting. Daarin zijn het kader en de opzet van het onderzoek gepresenteerd. In 2017 is de 1-meting gepubliceerd, waarin is gefocust op het schooljaar 2015/16 en meer specifiek op wie aan het experiment GLBB deelnemen en waarom zij deelnemen, en op de implementatie en organisatie van de GLBB. Daarnaast is het eerste cohort studenten in hun overstap naar het tweede leerjaar gevolgd en zijn zodoende uitval en switch in het eerste leerjaar vastgesteld. In 2017 zijn de uitkomsten van de 2-meting gepresenteerd. De focus van de 2-meting ligt op het schooljaar

2016/17, waarbij enerzijds is ingezoomd op de deelnemende instellingen en studenten van het experiment en anderzijds een kwantitatieve verkenning naar GLBB-achtige trajecten is uitgevoerd. Met GLBB-achtige trajecten worden opleidingen bedoeld waarin meer dan enkele studenten switchen van leerweg (bol→bbl), maar waarbij de betreffende opleiding niet deelneemt aan het GLBB-experiment. De onderhavige rapportage bevat uitkomsten van de 3-meting, waarin onder meer de bevindingen van een nadere kwantitatieve en kwalitatieve verkenning van GLBB-achtige trajecten zijn gepresenteerd en tevens de aan het GLBB-experiment deelnemende instellingen/opleidingen uiteengezet zijn (ditmaal met focus op de actieve opleidingen tot en met schooljaar 2017/18).

Hieronder zijn de belangrijkste bevindingen en conclusies uit de 3-meting weergegeven.

1. Het experiment GLBB is gestart op 1 augustus 2015 en eindigt op 31 juli 2021. Deelname aan het experiment voor nieuwe aanvragen is gesloten per 16 januari 2018. Dat houdt in dat schooljaar 2018/19 het laatste schooljaar is waarin nieuwe opleidingen beginnen met het experiment. Onderhavige 3-meting geeft alle tot en met 2017/18 gestarte GLBB-opleidingen weer.
2. Ten behoeve van een start in de schooljaren 2015/16, 2016/17 en 2017/18 zijn respectievelijk 26, 15 en 5 aanvragen goedgekeurd door de Minister van OCW. Van deze 46 opleidingen zijn tot en met schooljaar 2017/18 in totaal 39 opleidingen gestart volgens de gecombineerde leerweg bol-bbl, waarvan twee inmiddels weer zijn gestopt. Zeven opleidingen zijn in het geheel niet gestart, vanwege een te geringe instroom van studenten.
3. Ondanks herhaalde pogingen om aanvullende data over het aantal deelnemende studenten in de GLBB-opleidingen te krijgen, laten de DUO-data nog steeds een onvolledig beeld zien. In de vorige meting is de instroom voor schooljaar 2015/16 geschat op circa 200 tot 250 studenten en voor schooljaar 2016/17 op circa 300. Gezien de geringe toename van het aantal deelnemende opleidingen in 2017/18 zal het aantal instromende studenten beperkt zijn toegenomen. De jaarlijkse instroom in GLBB-opleidingen lijkt onder de 500 studenten te liggen.
4. Hoewel geen exact beeld bekend is van het aantal 'experiment-studenten', is wel op een andere wijze uit de DUO-data geanalyseerd hoeveel studenten switchen van leerweg, specifiek van de bol naar de bbl. Met deze analyse worden niet alleen de echte 'experiment-studenten', maar ook de leerwegswitchende studenten van opleidingen die niet deelnemen aan het experiment in kaart gebracht. Ten behoeve van de kwantitatieve analyse is een begripsbepaling noodzakelijk, waarbij zoveel als mogelijk wordt aangesloten bij het experiment. De definitie van de in deze evaluatie genoemde "GLBB-achtige trajecten" is als volgt: *een GLBB-achtig traject is een opleiding bij een instelling waarvan in totaal minimaal tien studenten van een instroomcohort na het eerste of tweede leerjaar switcht van de bol naar de bbl in dezelfde opleiding op hetzelfde niveau.*
5. In de vorige meting is reeds geschat dat het aantal leerwegswitchende studenten in GLBB-achtige trajecten enkele malen groter is dan het aantal studenten in het experiment. In deze

meting is nauwkeuriger inzicht verkregen op basis van de weergegeven definitie. Het instroomcohort 2015/16 is als voorbeeld genomen, dit is tevens het eerste schooljaar waarin het experiment is gestart. Schooljaar 2015/16 omvat circa 120.000 studenten die starten in de bol, waarvan 768 studenten in GLBB-achtige trajecten switchen van bol naar bbl na het eerste of tweede leerjaar.

6. Het aantal van 768 studenten van instroomcohort 2015/16 in GLBB-achtige trajecten is een onderschatting. Allereerst vanwege de gehanteerde grenswaarde van tien studenten die per opleiding van een mbo-instelling van de bol naar de bbl switchen. Kleine opleidingen komen daardoor niet aan de oppervlakte. Dat wordt onder meer duidelijk doordat niet alle experimentopleidingen bij deze definitie boven water komen drijven. Ten tweede is niet gekeken naar leerwegswitch dat plaatsvindt in combinatie met opstroom. In gesprekken – ook in andere onderzoeken – komt naar voren dat er opleidingen zijn waarbij studenten starten in de bol op niveau 2 en aansluitend de bbl op niveau 3 volgen. Door de gehanteerde definitie van een GLBB-traject (namelijk leerwegswitch op *hetzelfde* niveau) is dit type leerwegswitch niet in beeld.
7. GLBB-achtige trajecten komen geconcentreerd voor in een aantal (clusters van) opleidingen. Het betreft voornamelijk de opleidingsclusters:
  - Haarverzorging (opleidingen Kapper (2) en Allround kapper (3));
  - Keuken/Bediening (opleidingen Kok (2), Zelfstandig werkend kok (3), Zelfstandig werkend gastheer (3));
  - Verzorging en verpleging (opleidingen Verzorgende-IG (3), Mbo-Verpleegkundige (4));
  - Timmeren (opleidingen Timmerman (2), Allround timmerman (3));
  - Voertuigen en mobiele werktuigen (opleiding Autotechnicus (2)).
8. De achterliggende motivatie van GLBB-achtige trajecten in de clusters Keuken/bediening en Timmeren om de opleiding volgens de combinatie bol-bbl aan te bieden lijkt sterk op die van de trajecten in deze clusters die wel aan het experiment deelnemen. Hoewel zeker bij Timmeren de economische crisis een relevante aanleiding was om de combinatie bol-bbl aan te bieden (er waren te weinig bbl-leerwerkplekken), is direct vanaf de start dan wel gaandeweg sprake geweest van een onderwijskundig motief. Namelijk om studenten beter inzetbaar te maken voor deelname in het leerbedrijf tijdens het bbl-deel door ze in het bol-deel meer kennis en (praktische) vaardigheden mee te geven. Het nut van en de behoefte aan de combinatie bol-bbl speelt mbo-breed bij heel veel instellingen, mogelijk zelfs bij alle mbo-instellingen. Het nut van en de behoefte aan de combinatie bol-bbl speelt bovendien in de technische sector breder dan alleen bij het dossier Timmeren. Namelijk bij meer opleidingen in de bouw, zoals de metselaar en de elektro- en installatiemonteurs, maar waarschijnlijk ook bij andere technische opleidingen. Daar ligt mede aan ten grondslag de ontwikkeling dat vmbo-scholen – in ieder geval in bepaalde (krimp)regio's – uit kostenoverwegingen genoodzaakt zijn te stoppen met het aanbieden van technische profielen. Hierdoor worden technische opleidingen in het mbo geconfronteerd met zogenoemde vakvreemde instroom. Dit zijn vooral jonge instromers (en in geringere omvang ook herintreders en zij-instromers van hogere leeftijd) die onvoldoende basiskennis en -vaardigheden hebben om te starten in de bbl.

9. Bij de opleidingsclusters Haarverzorging en Verzorging & Verpleging lijken de meeste GLBB-achtige trajecten niet op de GLBB-opleidingen in het experiment. In deze GLBB-achtige trajecten wordt namelijk niet op voorhand ingezet op het volgen van de combinatie bol-bbl door studenten. De overstap van bol naar bbl wordt ingegeven door arbeidsmarktredenen: vanwege personeelstekorten worden bol-stagiairs aangespoord om over te stappen naar de bbl, zodat de student (bijna) volwaardig als medewerker kan worden ingezet. De overstap bol-bbl is hier met andere woorden een soort groenpluk.

10. Bij het opleidingscluster Voertuigen en mobiele werktuigen heeft de overstap van bol naar bbl betrekking op de niveau 2 opleiding Autotechniek. De achterliggende motivatie is vergelijkbaar met de GLBB-achtige trajecten in de clusters Keuken/bediening en Timmeren, in de zin dat het gaat om jongeren die bij aanvang niet klaar zijn om te starten in de bbl. Meer dan bij die andere clusters lijkt het bij Autotechniek te gaan om jongeren die niet alleen vaktechnisch, maar ook qua algemene vaardigheden te onrijp worden geacht om mee te draaien in de leerbedrijven. Het betreft onder meer jongeren vanuit entreeonderwijs. Hoewel de overstap van bol naar bbl op niveau 2 plaatsvindt, wordt de bol-bbl constructie door mbo-instellingen potentieel interessant bevonden voor de niveau 3 opleiding Eerste Autotechnicus. Daar zou het als oplossing kunnen dienen voor het tekort aan leerbedrijven dat in aanmerking komt voor accreditatie. Veel autobedrijven zijn geschikt als leerwerkplek voor niveau 2, maar niet voor niveau 3.

11. De meeste GLBB-achtige trajecten (m.u.v. die uit het cluster Timmeren) zijn niet bekend met het experiment GLBB. Zij die er wel bekend mee zijn, doen bewust niet mee. Enerzijds omdat zij daar geen noodzaak voor zien, het gaat al jaren op de eigen wijze goed. Anderzijds omdat men aan voorwaarden moet voldoen voor deelname aan het experiment. Daarbij gaat het over de angst in het algemeen voor verantwoording en administratieve rompslomp, maar ook specifiek over de regel dat ieder leerjaar uit volledig bol of volledig bbl moet bestaan. Dit is volgens de betreffende instellingen een te grote inperking van de flexibiliteit, zij vinden het noodzakelijk dat de student de overstap maakt als de partijen (de student en het bedrijf en in mindere mate de mbo-instelling zelf) de tijd rijp achten. Dat kan al na enkele maanden zijn, maar ook na één of twee jaar.

12. Op basis van gevoerde gesprekken door de jaren heen met zowel opleidingsmanagers van experimentopleidingen als van GLBB-achtige trajecten blijkt de combinatie bol-bbl vooral nut te hebben voor een betere inzetbaarheid van deelnemers in het leerbedrijf (door ze vooraf meer kennis en vaardigheden mee te geven) en daarmee voor een verbeterde toegankelijkheid (passend bij kenmerken van bepaalde studenten). De combinatie bol-bbl heeft nut voor student en voor bedrijf. Het voor het experiment beoogde effect van het realiseren van een groter aanbod aan praktijkplaatsen speelt op dit moment geen rol, mede door de huidige economische bloei. De economische situatie was echter omgekeerd in de jaren voorafgaand aan de start van het experiment, en de het aanbieden van de combinatie bol-bbl is bij diverse opleidingen – zowel binnen als buiten het experiment – benut als oplossing voor een tekort aan praktijkplaatsen.

13. Effecten van GLBB in termen van hogere onderwijskwaliteit of efficiëntere leerloopbanen zijn door middel van kwantitatieve effectanalyse moeilijk op te sporen. Ten eerste is de experimentgroep moeilijk te definiëren. In de data is de groep onvolledig. Daarbij is de vraag of gesproken kan worden van *de* experimentgroep. Er lijkt eerder sprake te zijn van verschillende typen experimentgroepen. Bovendien is er de afweging om GLBB-achtige trajecten wel of niet toe te voegen aan de experimentgroep. Ten tweede is de controlegroep moeilijk te definiëren. De kern van het experiment is immers dat een opleiding de bol en bbl combineert en zo een nieuwe leerweg ontstaat, waardoor zowel de reguliere bol als de reguliere bbl geen optimale controlegroep is. En bij verschillende typen experimenten hoort idealiter per type een separate afweging voor de best passende controlegroep, wat de analyse complexer maakt.

Daarnaast is het ook de vraag of het zinvol is om naar effecten in termen van efficiëntere leerloopbaan of (hogere) onderwijskwaliteit als outcome-indicator te kijken. Zowel bij GLBB-opleidingen en GLBB-achtige trajecten geven betrokkenen aan dat deze potentiële effecten niet de beweegredenen of beoogd effecten zijn voor het aanbieden van de combinatie bol-bbl. Het gaat veel meer om een leerweg die passend is bij de kenmerken van studenten (havisten/vwo'ers met afgebroken studie, vakvreemde instroom vanuit vmbo, entree/vmbo-b met slechte werkhouding, herintreders) en passend bij de opleiding (komt namelijk niet bij elk domein voor, vooral bij zeer praktijkgerichte beroepen).

14. Hoewel de combinatie bol-bbl op basis van bevindingen uit kwalitatief onderzoek *nut* heeft voor (specifieke) studenten en bedrijven en de behoefte om studenten in een combinatie bol-bbl op te leiden groter is dan de relatief geringe deelname aan het experiment doet vermoeden, staat niet op voorhand vast dat er *noodzaak* is om de gecombineerde leerweg bol-bbl formeel te verankeren in de wet. De noodzaak voor wettelijke verankering wordt in komende metingen nader verkend, hierna volgen over dit thema enkele noties en aandachtspunten uit het onderzoek tot dusverre. Voor een beter begrip is eerst een korte weergave van de ontstaansgeschiedenis van het experiment uiteengezet.

Bij het van kracht worden van de WEB in 1995 zijn de leerwegen in Artikel 7.2.2, lid 2 2 vermeld: *“De in het eerste lid bedoelde opleidingen bestaan uit: a. een beroepsopleidende leerweg, omvattend een praktijkdeel van ten minste 20% en minder dan 60% van de studieduur, of b. een beroepsbegeleidende leerweg, omvattend een praktijkdeel van 60% of meer van de studieduur, dan wel c. zowel de onder a als de onder b bedoelde leerweg.”* Met onderdeel c ontstond een onduidelijke situatie, omdat deze geïnterpreteerd kan worden als dat een instelling een opleiding aanbiedt waarin een student eerst een bol-deel en dan een bbl-deel volgt. De wettekst was niet als zodanig bedoeld, zo geeft de Minister van OCW aan als reactie op het advies van de Raad van State (het advies op het ontwerpbesluit voor het experiment GLBB, Advies W05.15.0039/I van 3 april 2015). In de wijziging van de WEB ter bevordering van Doelmatige Leerwegen (Staatsblad 288 van 26 juni 2013) is de situatie verhelderd door de wettekst aan te passen: *“De in het eerste lid bedoelde opleidingen kunnen worden verzorgd in de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg.”* Bovendien zijn er voor de bol en bbl nieuwe normen voor onderwijstijd geïntroduceerd, waarmee ook het onderscheid bol en bbl duidelijk is. Voor het experiment GLBB zijn onderscheidende urennormen speciaal voor de GLBB benoemd.

15. Dat veel instellingen/opleidingen de combinatie bol-bbl aanbieden voor studenten zonder deelname aan het experiment, doet vermoeden dat wettelijke verankering niet noodzakelijk is. Formeel is het volgens de wet niet toegestaan om een opleiding op te tuigen waarin vooraf al duidelijk is dat studenten groepsgewijs switchen van bol naar bbl tijdens de opleiding. Dat gegeven blijkt in de praktijk niet problematisch, want in GLBB-achtige trajecten is de keuze voor leerwegswitch uiteindelijk aan de individuele student. En een student mag op ieder moment beslissen om van leerweg te switchen.
- Daarnaast wijzen enkele mbo-instellingen op het toenemend gebruik van hybride leervormen, waardoor de bol en bbl moeilijker van elkaar te scheiden zijn. De reguliere bol is met andere woorden ook zodanig om te bouwen dat er veel praktijk in kan worden gestopt zijn, zodat de formele mogelijkheid tot combinatie bol-bbl niet nodig is. De overheid biedt ook de ruimte voor scholen en docenten om zelf invulling te geven aan het onderwijs (bijv. m.b.t. urennormen), zoals onder meer blijkt uit de publicatie *'Ruimte in regels. Handvatten voor goed en innovatief onderwijs. Mbo'* (OCW i.s.m. Inspectie, MBO Raad, Beroepsvereniging mbo, Algemene Onderwijsbond, oktober 2018).
16. Wettelijke verankering heeft als voordeel dat een instelling bij het aanbieden van een opleiding kan kiezen uit drie evenwaardige leerwegen. Een opleiding kan zodoende louter in de GLBB worden aangeboden. Zonder wettelijke verankering is het noodzakelijk om zowel de reguliere bol en de reguliere bbl aan te bieden in het geval er behoefte is om bepaalde studenten de mogelijkheid tot overstap van bol naar bbl te geven. Een dergelijk organisatorisch voordeel is overigens niet als argumentatie benoemd door instellingen/opleidingen die aan het GLBB-experiment deelnemen.
17. Het verankeren van de leerweg GLBB in de WEB lijkt eenvoudig te realiseren, aangezien simpelweg de elementen uit het "Besluit experiment beroepsopleiding gecombineerde leerwegen bol-bbl" aan de WEB toegevoegd kunnen worden. In ieder geval de volgende twee aandachtspunten zijn van belang indien wordt overgegaan tot wettelijke verankering van de gecombineerde leerweg bol-bbl.
- Hoe wordt geborgd dat voor iedere student bij de overstap van bol naar bbl een praktijkplaats beschikbaar is? In het experiment is dat gewaarborgd door een verplichte samenwerkingsovereenkomst waarin het leerbedrijf een bepaald aantal praktijkplaatsen garandeert (ook al zijn er niet of nauwelijks sanctiemogelijkheden als dat aantal niet wordt gehaald). Is er bij wettelijke verankering ook sprake van een dergelijke verplichting of wordt dit overgelaten aan de mbo-instellingen zelf? Het is vermeldingswaardig dat buiten het experiment voorbeelden bekend zijn van instellingen die uit zichzelf afspraken maken met bedrijven over gegarandeerde praktijkplaatsen dan wel ondersteuning geven bij het vinden van praktijkplaatsen of op zijn minst de student tijdig wijzen op de noodzaak van het vinden van een praktijkplaats. Net als dat wordt gewezen op de verandering in collegegeld/cursusgeld en studiefinanciering en OV-reisproduct bij de overstap van bol naar bbl. Diverse mbo-instellingen nemen hun verantwoordelijkheid, ook als daar geen dwang achter zit.
  - Hoe wordt de experimentvoorwaarde dat ieder leerjaar volledig uit bol dan wel bbl bestaat, ingevuld? Diverse mbo-instellingen zien liever flexibelere omgang voor het moment waarop de overstap naar bbl wordt gemaakt. Het zou ook – afhankelijk van voortgang student – midden in een leerjaar moeten kunnen vallen, ook al maakt dit het lastiger om

bepaalde voorwaarden te realiseren (beschikbaarheid leerwerkplek, moment waarop studiefinanciering en OV-reisproduct moet worden stopgezet). Is een flexibel overstapmoment mogelijk? Een te stringente benadering hiervan zou kunnen betekenen dat mbo-instellingen bij wettelijke verankering alsnog geen gebruik maken van de nieuwe gecombineerde leerweg en dat zij hun eigen gekozen koers zullen blijven aanhouden.

Bijlagen

Tabel B1: Populatie voor en na matching voor experiment-deelnemers in GLBB-opleidingen van type A in 2015/2016, 2016/2017 en 2017/2018 (in percentages)

	Voor matching			Na matching		
	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.
Aantal	299.370	218		1.308	218	
Aandeel vrouwen	35,7	26,1	**	25,6	26,1	
Migratieachtergrond						
Autochtoon	84,7	83,0		83,4	83,0	
Niet-westers allochtoon	9,7	12,4		12,0	12,4	
Westers allochtoon	5,4	4,6		4,6	4,6	
Onbekend	0,1	0,0				
Leeftijd			**			
tot 16	0,1	0,0				
tot 18	13,4	57,3		57,1	57,3	
tot 23	42,6	41,7		42,0	41,7	
tot 27	15,0	0,5		0,5	0,5	
27+	28,9	0,5		0,5	0,5	
Instroom			**			
Directe nieuwe instroom mbo	8,8	42,7		43,1	42,7	
Geen nieuwe instroom	27,2	5,0		4,7	5,0	
Indirecte nieuwe instroom mbo	64,0	52,3		52,2	52,3	
Stapelaar			**			
Eerder mbo-diploma behaald	51,0	84,9		85,2	84,9	
Geen stapelaar	37,5	14,7		14,4	14,7	
Meer dan één mbo-diploma behaald	11,5	0,5		0,5	0,5	
Vooropleiding			**			
geen diploma, < vmbo	8,8	6,9		6,5	6,9	
praktijkonderwijs	2,3	2,3		2,1	2,3	
vmbo-bb	22,5	32,6		32,7	32,6	
vmbo-kb	21,9	30,3		30,5	30,3	
vmbo-gl	3,1	1,8		1,8	1,8	
vmbo-tl	15,1	21,1		21,3	21,1	
havo/vwo	5,1	1,8		1,8	1,8	
onbekend	21,2	3,2		3,2	3,2	
Niveau			**	41,9	41,8	
Niveau 2	27,6	42,2		42,6	42,2	
Niveau 3	45,6	57,8		57,4	57,8	
Niveau 4	26,8	0,0				
Sector			**			
Economie	24,4	68,8		68,7	68,8	
Techniek	44,0	31,2		31,3	31,2	
Zorg en welzijn	26,7	0,0				
Landbouw	4,9	0,0				
Intersectoraal	0,0	0,0				
Uitkomstmaten:						
Uitval na jaar 1	4,9	2,8		5,0	2,8	
Studieswitch na jaar 1	11,1	19,3	**	20,5	19,3	

Bron: DUO BRONMBO, bewerking KBA/ResearchNed ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Tabel B2: Populatie voor en na matching voor experiment-deelnemers in GLBB-opleidingen van type B in 2015/2016, 2016/2017 en 2017/2018 (in percentages)

	Voor matching			Na matching		
	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.	Controle-groep	Experiment-groep	Sign.
Aantal	1.408.298	213		1.278	213	
Aandeel vrouwen	48,2	36,6	**	38,3	36,6	
Migratieachtergrond						
Autochtoon	74,5	73,2		73,1	73,2	
Niet-westers allochtoon	19,8	20,7		19,5	20,7	
Westers allochtoon	5,7	6,1		7,4	6,1	
Onbekend	0,1	0,0				
Leeftijd			**			
tot 16	0,4	0,0				
tot 18	31,6	15,5		15,5	15,5	
tot 23	53,5	52,6		53,1	52,6	
tot 27	7,3	23,9		24,4	23,9	
27+	7,2	8,0		7,0	8,0	
Instroom			**			
Directe nieuwe instroom mbo	21,9	15,5		14,7	15,5	
Geen nieuwe instroom	9,8	22,5		21,7	22,5	
Indirecte nieuwe instroom mbo	68,3	62,0		63,6	62,0	
Stapelaar			**			
Eerder mbo-diploma behaald	73,8	41,3		40,8	41,3	
Geen stapelaar	21,1	49,3		49,1	49,3	
Meer dan één mbo-diploma behaald	5,1	9,4		10,2	9,4	
Vooropleiding			**			
geen diploma, < vmbo	9,0	10,8		11,0	10,8	
praktijkonderwijs	1,7	3,3		2,7	3,3	
vmbo-bb	17,7	26,3		25,7	26,3	
vmbo-kb	23,3	28,6		29,7	28,6	
vmbo-gl	5,1	6,1		7,5	6,1	
vmbo-tl	32,8	16,9		16,3	16,9	
havo/vwo	4,0	5,2		4,3	5,2	
onbekend	6,4	2,8		2,8	2,8	
Niveau			**			
Niveau 2	18,2	44,1		43,2	44,1	
Niveau 3	27,2	35,7		36,3	35,7	
Niveau 4	54,6	20,2		20,5	20,2	
Sector			**			
Economie	33,9	20,2		20,0	20,2	
Techniek	27,8	44,1		42,1	44,1	
Zorg en welzijn	32,8	35,7		37,9	35,7	
Landbouw	5,3	0,0				
Intersectoraal	0,3	0,0				
Uitkomstmaten:						
Uitval na jaar 1	3,0	3,3		5,6	3,3	
Studieswitch na jaar 1	13,3	4,7	**	16,0	4,7	**

Bron: DUO BRONMBO, bewerking KBA/ResearchNed ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

ISBN 978-94-92743-18-3
NUR 840

